

TARTALOM

<i>Szabó Andrea–Bauer Béla–Laki László–Nemeskéri István</i> MOZAIK2001 © Gyorsjelentés – Őszegzés	7
<i>Mészárosné Lampl Zsuzsanna–Tóth Károly</i> MOZAIK2001 © Gyorsjelentés – Felvidék	45
<i>Csernicskó István–Soós Kálmán</i> MOZAIK2001 © Gyorsjelentés – Kárpátalja	91
<i>Csata Zsombor–Magyari Tivadar–Veres Valér</i> MOZAIK2001 © Gyorsjelentés – Belső Erdély	137
<i>Bálint Blanka–Demeter Gyöngyvér</i> MOZAIK2001 © Gyorsjelentés – Székelyföld	189
<i>Gábrity Molnár Irén–T. Mirnics Zsuzsanna</i> MOZAIK2001 © Gyorsjelentés – Vajdaság	239

Szabó Andrea–Bauer Béla
Laki László–Nemeskéri István

MOZAIK2001© GYORSJELENTÉS
ÖSSZEGZÉS

TARTALOM

BEVEZETÉS	11
A kutatás céljáról	12
Vizsgálati dimenziók	12
Az egyes vizsgálati témakörök az alábbi részekből állnak	13
A kutatás támogatói	13
Közreműködő magyarországi intézmények, kutatóműhelyek	14
Központi szakmai koordináció	14
Együttműködő intézmények	14
Konzulens intézmények	14
Közreműködő határon túli kutatóműhelyek	14
Vizsgált régiók	14
A MOZAIK2001 © projekt vezető kutatói	14
Közreműködő kutatók	15
Közreműködő munkatársak	15
A kutatás időrendi ütemezése	15
Módszertani keretek	16
Oktatási helyzet	19
Jelenlegi képzés szintje	19
Továbbtanulási szándék	20
Iskolarendszeren kívüli képzés	21
Informatika	22
Távokzlés	24
Életkörülmények, családi erőforrások	25
Lakáskörülmények	25
Házasság, gyermekvállalás	26
Gazdasági erőforrások	27
Földtulajdon	27
Vállalkozás	28
Személygépkocsi	29

Életmód.	30
Sportolási szokások	30
Dohányzás	32
Alkoholfogyasztás	32
Drogfogyasztás.	33
Értékek, értékvilág	34
Kulturális fogyasztás	34
Kulturális terek látogatottsága.	34
Könyvolvasási szokások	34
Értékvilág	35
Vallásosság, felekezethez tartozás	37
Társadalmi közérzet	39
Nemzeti identitás	42
Záró gondolatok	43
Ábrák és táblázatok jegyzéke	44

BEVEZETÉS

Közép-Kelet-Európában az elmúlt évtizedben alapvető társadalmi, gazdasági és politikai változások mentek végbe. Gondoljunk a piacgazdaságra való áttérésre, az állam kivonulásáról a gazdaságból, a tulajdonviszonyok megváltoztatására, vagy a többpártrendszerű demokrácia intézményeinek kialakítására. E változások még ideális feltételek között is számos ellentmondást hoztak volna felszínre, hát még úgy, hogy a politikai rendszerváltást – általánosságban szólva – mély és hosszú gazdasági válság kísérte, amely jellemezhető akár a volt szocialista országokban ugyan eltérő, de mindenhol jelentős GDP-visszaeséssel, akár a több millió munkahely megszűnésével.

A globalizációnak nevezett világgazdasági korszakváltás időszakában került sor, melynek hatásai az évtized utolsó harmadának gazdasági növekedésben érhetőek tetten.

A társadalom és a gazdaság gyökeres átalakulása maga után vonta a generációs újratermelődés jelentős módosulását is, mivel ebben az időszakban alapvetően megváltoztak a gyermek- és ifjúsági korosztályok iskoláztatását, elhelyezkedését, karrierjét, önállósodását és életesélyeit meghatározó társadalmi viszonyok.

Szükséges felhívni a figyelmet azokra az ellentmondásokra, hogy a közép-európai térség országaiban ugyan eltérő módon, de a rendszerváltozások időszakát tekintve, hosszú ideig működtek a „hagyományos strukturáló mechanizmusok” (pl. az iskola-rendszer szerkezete több általunk vizsgált régióban is változatlan maradt), másfelől egyes országokban (Szlovákia) viszonylag gyorsan éreztették hatásukat az új struktúráképző elemek is, ezzel számottevően differenciálva, polarizálva a társadalmat, és ennek részeként a fiatal korosztályok lehetőségeit, esélyeit is. Míg más országokban (Románia, Ukrajna, Jugoszlávia) az új struktúrák sokkal lassabban jelentek meg, magukkal vonva a késleltetett társadalmi fejlődésből fakadó feszültségeket.

Az utóbbi években a társadalomtudományok szereplői számára különösen hangsúlyossá vált, hogy a volt Szovjetunió érdekszférájába tartozó – de eltérő társadalmi fejlettséget mutató – országokban lezajlott rendszerváltás utáni társadalmi-gazdasági folyamatban jelentős mértékben érintett ifjúsági korosztályról összehangolt, folyamatos empirikus szociológiai vizsgálatok kezdődjenek. A magyarországi Ifjúság2000© című nagymintás ifjúságkutatás megteremtette az alapjait egy ilyen átfogó jellegű ifjúság-szociológiai vizsgálatsorozatnak.

Az egyértelműen sikeresnek mondható kutatási kezdeményezés mellett, több más, nemrég lezajlott, illetve jelenleg is folyó vizsgálat is rávilágított arra, hogy a határon túli (szomszédos országokban élő) magyar lakosság fiatal korosztályainak

társadalmi-gazdasági, jövedelmi, munkaerő-piaci helyzetéről még kevesebb információ áll rendelkezésre, amely szükségessé tette – nagyrészt a magyarországi vizsgálat tapasztalataira és eredményeire építve – egy határon túli empirikus kutatási program elindítását.

A magyarországi és a határon túli magyar fiatalok helyzetének megértéséhez figyelembe kell venni, hogy helyzetükben, életvitelükben, értékrendszerükben egyaránt érvényesülnek a korábbi korlátok és a legújabb kihívások.

A főbb tendenciák értelmezése ugyanakkor nem képzelhető el anélkül, hogy mindezeket a folyamatokat egy szélesebb összefüggésrendszerben vizsgáljuk. Ezért jelen kutatás elindításával párhuzamosan szükségesnek látszik egy átfogó közép-európai, a szomszédos országok többségi nemzetének fiataljaira is kiterjedő, ifjúságkutatási program.

Úgy gondoljuk, hogy az elmondottak önmagukban is indokolják egy olyan kutatás lebonyolítását, amely megkísérli feltérképezni a volt szocialista országokban élő ifjúság helyzetében bekövetkezett változásokat és folyamatokat. A kutatás adatai régiókra, életkorra és nemre reprezentatív információkat nyújtanak, így a későbbi nemzetközi és országos szintű vizsgálatok számára egyaránt kiindulópontul szolgálhatnak.

A kutatás céljáról:

- a) a határon túli magyar fiatalok anyagi és kulturális erőforrásairól, életmódjáról és értékrendszeréről átfogó képet kapjunk;
- b) az egyes régiókról a vizsgálati dimenziók mentén összehasonlító adatokkal rendelkezünk mind az egyes országok, mind Magyarország, mind az Európai Unió országainak vonatkozásában;
- c) a szomszédos országok magyarlakta régióit (tömbmagyarság, szórvány magyarság) érintő hosszú távú oktatáspolitikai, külpolitikai kezdeményezések várható hatásairól és megítéléséről minél pontosabb információkat kapjunk;
- d) a kutatásba bevont régiók polgárai, döntéshozói, szervezetei, kutatóműhelyei részére hasznosítható adatokat biztosítsunk;
- e) mind módszertani (empirikus szociológia), mind tartalmi (vizsgálati dimenziók), mind pedig szakmai együttműködési (magyarországi és határon túli kutatóműhelyek együttműködése) szempontjából megalapozzuk a későbbi összehasonlító, illetve regionális szintű empirikus szociológiai kutatásokat.

Vizsgálati dimenziók

A kutatásnak a fentiekben ismertetett céljait figyelembe véve a következő vizsgálati témakörök kidolgozása szükséges:

- a) a határon túli magyar fiatalok gazdasági és társadalmi helyzetének jellemzői (tekintettel a magyarországi Ifjúság2000© kutatás eredményeivel való összevethetőségre);
- b) az egyes régiók magyar fiataljait érintő problémakörök;
- c) az egyes régiókban a magyarsággal együtt élő többségi nemzethez tartozó fiatalok véleményének, társadalmi és gazdasági helyzetének összehasonlító elemzése. (A többségi mintára vonatkozó információk részletes elemzésére a zárótanulmánykötetben kerül sor.)

A vizsgálati témakörök kidolgozásánál az Ifjúság2000© magyarországi kérdőíves kutatást vettük alapul:

Az egyes vizsgálati témakörök az alábbi részekből állnak:

- 1.) *társadalmi mobilitás*
család kulturális tőkéje, szülők iskolai végzettsége, foglalkozása;
- 2.) *iskolai életút*
iskolai végzettség, jelenlegi iskolai helyzet, továbbtanulási tervek;
- 3.) *egzisztenciális helyzet*
tartós fogyasztási eszközök, jövedelem, gazdálkodás, lakáshelyzet;
- 4.) *családi helyzet*
együttélés a szülőkkel és a testvérekkel, párkapcsolatok, elköltözés;
- 5.) *munkaerő-piaci jellemzők*
első munkába állás, jelenlegi és korábbi munkahelyek, munkavállalási tervek;
- 6.) *társadalmi közérzet, közéleti attitűdök*
társadalmi problémák megítélése, politikához való viszony, szervezeti aktivitás;
- 7.) *egészség, életmód*
egészségi állapot, életmód jellemzői, alkohol- és drogfogyasztás;
- 8.) *sporthoz való viszony*
sportolási szokások, sportágak népszerűsége, sportműsorok nézettsége;
- 9.) *vallásosság*
vallásosság, felekezeti hovatartozás;
- 10.) *értékrend*
általános értékrend, szülői értékrendhez való viszony, különböző társadalmi, nemzetiségi és ifjúsági kulturális csoportokkal szembeni előítéletesség;
- 11.) *kulturális fogyasztás*
médiafogyasztás, kultúrálódási-művelődési szokások;
- 12.) *informatikai ismeretek*
informatikai ismeretek, számítógép-használati szokások;
- 13.) *nemzeti identitás*
nemzeti identitás, anyaországhoz való viszony jellemzői és összetevői;
- 14.) *magyarországi munkavállalás*
magyarországi (és egyéb külföldi) munkavállalási tapasztalatok, magyarországi munkavállalással kapcsolatos tervek;
- 15.) *NATO-hoz, Európai Unióhoz való viszony*
Magyarországhoz, mint NATO-országhoz való viszony megítélése, Európai Unióhoz való csatlakozással szembeni várakozások;
- 16.) *magyarországi turizmus*
Magyarországra irányuló utazások, magyarországi itt-tartózkodás vizsgálata.

A kutatás támogatói

- Ifjúsági és Sportminisztérium, Miniszterelnöki Hivatal (a kutatás kezdeményezői)
- Oktatási minisztérium
- Gazdasági minisztérium

- Nemzeti Kulturális Örökség minisztériuma
- Szociális és Családügyi minisztérium
- Környezetvédelmi minisztérium
- Külügyminisztérium

Közreműködő magyarországi intézmények, kutatóműhelyek

Központi szakmai koordináció

- Nemzeti Ifjúságkutató Intézet – a MOZAIK2001© szakmai kezdeményezője

Együttműködő intézmények

- MTA Politikatudományi Intézet
- MTA Szociológiai Intézet
- Oktatókutató Intézet
- Századvég Politikai Elemzések Központja

Konzulens intézmények

- MTA Kisebbségkutató Intézet
- Márton Áron Szakkollégium
- Teleki László Intézet Közép-Európai Kutatások Központja

Közreműködő határon túli kutatóműhelyek

- Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszék (Románia);
- Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány (Románia);
- Fórum Társadalomtudományi Intézet (Szlovákia);
- KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja (Románia);
- Limes Társadalomkutató Intézet (Ukrajna);
- Magyarságkutató Tudományos Társaság (Jugoszlávia);

Vizsgált régiók

- Szlovákia: Nyugat-, Közép- és Kelet-Szlovákia (Felvidék);
- Ukrajna: Kárpátalja;
- Románia: Belső Erdély–Partium–Bánát, Székelyföld;
- Jugoszlávia: Vajdaság;

A MOZAIK2001© projekt vezető kutatói:

Nemeskéri István a kutatás vezetője

Bauer Béla a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet igazgatója

Laki László a magyarországi kutatócsoport vezetője

Szabó Andrea vezető kutató

Bálint Blanka (Románia – Székelyföld)
Bíró A. Zoltán (Románia – Székelyföld)
Csata Zsombor (Románia – Belső Erdély és Partium)
Csernicskó István (Ukrajna)
Demeter Gyöngyvér (Románia – Székelyföld)
Fábri István
Gábor Kálmán
Gábrity Molnár Irén (Jugoszlávia)
Kiss Paszkál
Mészárosné Lampl Zsuzsa (Szlovákia)
Soós Kálmán (Ukrajna)
T. Mirnics Zsuzsa (Jugoszlávia)
Tóth Károly (Szlovákia)
Veres Valér (Románia – Belső Erdély és Partium)

Közreműködő kutatók:

Gergely Andrea
Híres Kornélia (Ukrajna)
Kovács Lajos (Szlovákia)
Magyari Tivadar (Románia – Belső Erdély és Partium)
Rosta Gergely
Szarka Kriszta (Szlovákia)
Tibori Tímea

Közreműködő munkatársak:

Dankó Adrienn
Héjjas Mariann
Németh István
Szűgyi Zoltán
Kovács Szilvia
Lendvai Dóra
Niederfiringer Veronika

A kutatás időrendi ütemezése

- 2001. március–július: a kutatás előkészítő munkái (kutatási terv elkészítése, kérdőív összeállítása, minta kialakítása);
- 2001. augusztus–szeptember: próbakérdés;
- 2001. október–november: kérdőíves adatfelvétel;
- 2001. december: adatrögzítés;
- 2002. január–március: előzetes statisztikai adatelemzés, gyorselemzés;
- 2002. április–december: régióelemzések és összehasonlító elemzések elkészítése.

A gyorsjelentés – jellegéből fakadóan – ugyan törekszik arra, hogy pontos adatokat szolgáltatson az olvasó számára, de fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a minta ellenőrzése még nem fejeződött be.

Az előzetes adatok alapján valószínűsíthető hogy a magasabb iskolázottsági szinten lévők – elsősorban az egyetemi városokban – felülreprezentáltak.

Ezek az eltérések származhatnak a korcsoport szerinti mintaválasztásból, melynek következtében egy-egy korcsoporton belül egy-egy évjárat alul, illetve felülreprezentált lehet (15, 19, 25, 29 évesek).

Mindez adódhat abból is, hogy mintaválasztás során nem különböztettük meg az adott területen az állandóan, illetve ideiglenesen ott élőket.

A minta látszólagos „torzulása” mögött olyan valós jelenségek is meghúzódhatnak, mint pl. a volt Jugoszlávia területén lezajlott majd egy évtizedes háború, amely hatott a Vajdaság jelenlegi demográfiai összetételére.

Az iskolázottsági szint szerinti eltérések befolyásolják az anyagi javakkal való jobb ellátottságot. (Pl.: számítógép, mobiltelefon.)

A vonatkozó statisztikai adatok hiánya megnehezíti a minta korrigálását. Ez a munka így a szokásosnál több időt vesz igénybe.

A minta eltérései korrigálhatóak, jelenlegi anyagot a szokásosnál nagyobb hibahatárok figyelembevételével kell értelmezni.

A MOZAIK2001© kutatás alapvető célja – hasonlóan az Ifjúság2000©-ben már megvalósult elgondolással –, hogy vizsgálatunk adatai minden érdeklődő számára használhatóak és elérhetőek legyenek, így az adatok első feldolgozását követően nyilvánossá válnak.

Gyorsjelentésünk célja az, hogy a részletes tanulmányok elkészülte előtt régióként betekintést nyújtson a vizsgálat alapadataiba. A régiós megközelítést azért tartottuk fontosnak, hogy az eltérő társadalmi-közéleti elvárásoknak is meg tudjunk felelni. Ugyanakkor fontosnak tartottuk azt is, hogy a különböző régiók adatait egy fejezetbe összegezzük.

A gyorsjelentés szerkezete úgy épül fel, hogy minden egyes országot, régiót külön tanulmány elemez. A kötetet a magyarországi munkacsoport összegzése fogja egy-egybe, ami javarészt a határon túli munkatársak elemzésén alapszik, jellemzően annak szó szerinti idézése.

A Gyorsjelentés azt a célt szolgálja, hogy a tanulmányok elkészülte előtt betekintést nyújtson a vizsgálat alapadataiba. A műfaj sajátossága ennek megfelelően az alapadatok tárgyyszerű bemutatása, vagyis azok értelmezésére – itt és most – nem vállalkozunk.

Módszertani keretek

A MOZAIK2001© *Magyar F fiatalok a Kárpát-medencében* című kutatás módszertani szempontból két fő részből áll. A Kárpát-medencében élő határon túli magyarság legnagyobb része Erdélyben, Felvidéken, Vajdaságban és Kárpátalján él. Ezekben a régiókban egy részletes, kérdőívre alapuló kutatást végeztünk. A másik három szomszédos országban, ahol számarányukat tekintve kevesebb magyar él, a kérdőíves technika helyett elsősorban interjúkon, szakértői tanulmányokon, fókuszcsoport-

vizsgálatokon alapuló kutatással fogjuk feltérképezni ugyanazokat a témaköröket, mint amelyek a többi régióban a kérdőíves vizsgálatban is szerepeltek. Jelen kutatás a Magyarországon élő fiatalokra nem terjed ki, de a most kapott adatok jól összehasonlíthatóak a módszereiben és tartalmában ezzel alapvetően megegyező Ifjúság2000© nagymintás magyarországi kutatás eredményeivel is.

A gyorsjelentés a MOZAIK2001© kutatás kérdőíves vizsgálati részének első eredményeit tartalmazza. Ebben a fejezetben a kutatás módszertani kérdéseivel foglalkozunk.

A kutatás szempontjából Felvidéket, Kárpátalját és Vajdaságot egy-egy önálló régióknak tekintettük. Erdélyt két régióra bontottuk, az egyik Székelyföld, ahol a határainkon túl a legnagyobb az egy tömbben élő magyarok száma, a Belső Erdély, Partium és Bánát területeket magában foglaló régióra, amelyre a későbbiekben Belső Erdély néven fogunk hivatkozni.

A kutatás megtervezésében és lebonyolításában első pillanattól kezdve aktívan részt vett mind az öt régió egy-egy társadalomtudományi kutatóműhelye. Felvidéken a Fórum Társadalomtudományi Intézet, Kárpátalján a Limes Társadalomkutató Intézet, Kolozsvárott a Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszéke, Csíkszeredában a KAM – Regionális és Antropológia Kutatások Központja, Vajdaságban a Magyarságkutató Tudományos Társaság, Magyarországon a kutatás vezetését a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet végzi.

A kérdőíveket az Ifjúság2000© kutatás kérdőívének alapulvételével ezen kutatóintézetek vezető munkatársai közösen dolgozták ki. Az öt régióban felvett kérdőívek általában szó szerint megegyeznek, azonban a régióként különböző sajátosságokat messzemenően igyekeztünk figyelembe venni. Ez a törekvés egyfelől az egyes országok közötti különbségek figyelembe vételét jelentette (pl. eltérő iskolarendszer), másrészt minden régióknak lehetősége volt a kérdőív végén egy rövid önálló kérdésblokk lekérdezésére.

A kutatás célcsoportja az öt régióban élő magyar, 15–29 éves korosztály. Az egyik alapvető kérdés az volt, hogy ezeknek a régióknak hol húzódnak a földrajzi határai, a másik kérdés, hogy kit tekintünk magyarnak. A területek kijelölését a helyi kutatóintézetek munkatársai végezték el, korábbi ismereteik, statisztikai adataik alapján. A kutatás így az általuk definiált azon területeken történt, amelyekben a magyar nemzetiségük aránya számottevőnek tekinthető. Magyarnak tekintettük azokat a fiatalokat, akik jól beszélik a magyar nyelvet (képesek voltak megérteni a magyar nyelvű kérdőívet, magyarul tudtak rá válaszolni), és magyarnak vallják magukat.

A mintavételi módszereknél igyekeztünk a lehető legszigorúbb elvárásoknak megfelelni, és lehetőség szerint véletlen mintavételi eljárást alkalmazni. A minták elemszámát úgy határoztuk meg, hogy minden régióban lehetőségünk legyen az adatok önálló elemzésére, és ezzel egyidejűleg figyelembe vettük azt is, hogy azokon a területeken nagyobb mintán végezzük a kutatást, ahol a magyarok lélekszáma nagyobb. Így a minta elemszámai nem tükrözik a régiókban lakó magyar fiatalok arányait. Az egyes regionális kutatócsoportokkal egyetértésben Felvidéken 1000, Kárpátalján 500, Belső Erdélyben 1200, Székelyföldön 750, Vajdaságban pedig 1000 magyar fiatalot kérdeztünk meg. A minta összeállításánál területileg rétegzett, korra, nemre és településtípusra reprezentatív mintavételi eljárást alkalmaztunk. A megkérdezettek kiválasztását, ahol lehetett, címlista segítségével végeztük (Székelyföld),

ahol ilyen listát nem tudunk használni, ott véletlen (sétás) kvótás mintavételt alkalmaztunk. A véletlen séta pontos definíciója régióként, a helyi sajátosságok figyelembe vételével különbözött, de alapjaiban minden régióban megfelelt a mintavételi eljárási szabályoknak.

A kérdezést minden régióban a helyi kutatócsoport szervezte, koordinálta és ellenőrizte. A terepmunkát, mindenhol helyi magyar kérdezőbiztosok végezték. A kérdőívet minden esetben a kérdezőbiztosok személyesen kérdezték végig, ha a kiválasztott személy nem tartózkodott otthon a kérdezőbiztosnak egy későbbi időpontban újra fel kellett keresni, és megkísérelni az adatfelvételt. Másik személyt csak akkor kérdezhetett, ha a kiválasztott személyt többszöri felkeresés ellenére sem találta otthon, ebben az esetben szigorú szabályok szerint kellett helyette valaki mást választani úgy, hogy a minta reprezentativitása ne sérüljön.

A kérdezés egységes lebonyolítása érdekében minden régióban a kérdezőbiztosokat ugyanazon tematika alapján a budapesti kutatócsoport munkatársai képzésben részesítették. Minden kérdezőbiztosnak vezetnie kellett egy jegyzőkönyvet, amelynek alapján munkáját könnyű volt ellenőrizni. A folyamatos ellenőrzést a helyi kutatásvezetők végezték, részben a kérdezőbiztosok tanulmányozásával, részben helyszíni bejárással. A kérdőíveket minden esetben a kutatás vezetői, illetve az általuk kiképzett instruktorok személyesen vették át, és ellenőrizték. A terepmunka végén minden régióban a budapesti kutatócsoport munkatársai is személyes ellenőrzést végeztek, melynek során a kérdezőbiztosok jegyzőkönyveket, a beérkezett kérdőíveket ellenőrizték, és minden régióban több településen is személyesen győződtek meg a kérdezőbiztosok munkájáról. Az ellenőrzések során feltárt problémákat utólagos javítással, újrakérdezéssel minden esetben sikerült orvosolni. A feltárt hiányosságok sem jellegüket, sem számukat tekintve nem befolyásolják egy ilyen méretű vizsgálat eredményeit. Az adatrögzítés központilag készített, logikai ellenőrzéseket is tartalmazó rögzítő-program segítségével, a kutatásvezetők ellenőrzése mellett, helyben történt. A kész SPSS system file-okat újabb logikai ellenőrzésnek vetettük alá, és az esetleges hibákat javítottuk, ha erre nem volt lehetőség, az adott kérdést, súlyos hiba esetén az egész kérdőívet kivettük a mintából, szükség esetén újra kérdőívet vettünk fel.

A magyar fiatalok mellett ugyanazokon a területeken élő, a többségi nemzethez tartozó fiatalokat is megkérdeztünk. Ezek a kérdőívek egy-két kérdés kivételével a magyar kérdőívek „tükörfordításai” voltak. Ezt a mintát a kutatás értelmezésénél kontroll csoportként használjuk fel. Felvidéken 500 szlovák, Kárpátalján 300 ukrán, Belső Erdélyben 750 román, és Vajdaságban 500 szláv nemzetiségű fiatalot kérdeztünk meg. Székelyföldön nem kérdeztünk román nemzetiségű fiatalokat. Ezeket a kérdőíveket helyi, a többségi nemzethez tartozó, vagy a többségi nyelvet kifogástalanul beszélő kérdezőbiztosok vették fel. A mintavételi és kérdezési eljárások megegyeztek a magyar mintában leírtakkal.

Ez a gyorsjelentés csak a magyar fiatalok adatainak elemzését tartalmazza. A többségi nemzetekhez tartozó fiatalok kérdőíveinek feldolgozása és az összehasonlító elemzések külön tanulmánykötetben fognak megjelenni.

Az egyes régiók szocio-demográfiai jellemzőit, a részletes mintaleírást, a ténylegesen lekérdezett, érvényes kérdőívek számát az egyes régiókról szóló fejezetek tartalmazzák. Összegzésként minden térségben elmondhatjuk, hogy a kérdezés lebonyolítása szigorú értelemben is megfelel a tudományos sztenderdeknek.

Oktatási helyzet

A Kárpát-medencei fiatalság oktatási helyzetét a társadalmi-gazdasági környezet valamint az iskolai rendszer különbözősége miatt nem kívánjuk összehasonlítani. Az iskolázottság szintjeit ezért pusztán statisztikai értelemben vetítjük egymás mellé, a kapott adatokat nem kívánjuk értelmezni, elemezni.

A vizsgált régiókban az alap-, általános iskolák négy régióban alapvetően magyar nyelvűek: Felvidéken a megkérdezettek 85 százaléka, Ukrajnában és Erdély mindkét régiójában megközelítőleg a fiatalok háromnegyede járt magyar nyelvű iskolába. Vajdaságban jellemzőbb a párhuzamos tannyelvű általános iskolai képzés, tehát a magyart és a többségi nemzet nyelvét egyaránt tanulják a fiatalok.

1. táblázat. A 15–29 éves korosztály legmagasabb befejezett iskolai végzettsége, százalékban

	Felvidék	Kárpátalja	Belső Erdély	Székelyföld	Vajdaság				
alapiskola	35	ált. iskola	25	ált. iskola	25	ált. iskola	32	ált. iskola	39
szaktanint.	31	szakisk.	8	szakisk.	11	szakisk.	23	szakmunkásk.	13
szakközisk.	18	szakközépisk.	13	szakközépisk.	8	szakközépisk.	12	szakközépisk.	20
4. o. gimn.	10	technikum	6	elméleti liceum	36	elméleti liceum	21	gimnázium	11
8. o. gimn.	1	érettségi	37	technikum, posztliceális	5	technikum, posztliceális	5	főiskola	10
felépítményi isk.	1	főiskola	5	főiskola	3	főiskola	2	egyetem	7
egyetem	4	egyetem	6	egyetem	10	egyetem	3		
			egyéb	2	egyéb	2			

Jelenlegi képzés szintje

A jelenleg tanulók körében Székelyföldön líceumban (gimnáziumban és középfokú tanítóképzésben) és szakközépiskolában végzik legtöbben tanulmányaikat. Ebben a régióban a felsőfokú tanulmányokat folytatók aránya sokkal magasabb (majdnem ötszöröse), mint a hasonló végzettséget már megszerettek aránya.

Belső Erdélyben a tanuló fiatalok jelentős része jár líceumba, de az adatfelvétel szerint 10 megkérdezett közül négy vagy főiskolai, vagy egyetemi tanulmányokat folytat.

Kárpátalján a jelenleg tanulók közel kétötöde középiskolai tanulmányait végzi, a tanulók háromtizede főiskolai és egyetemi hallgató. Vajdaságban a tanulók egynegyede szakközépiskolába, további közel ötven százaléka felsőfokú tanintézménybe jár.

Az oktatási intézményrendszerben tanuló felvidéki magyar fiatalok szakközépiskolai vagy gimnáziumi tanulmányokat folytatnak a legnagyobb arányban. Felvidéken a magyar fiatalok egynegyede felsőfokú tanintézet hallgatója.

Továbbtanulási szándék

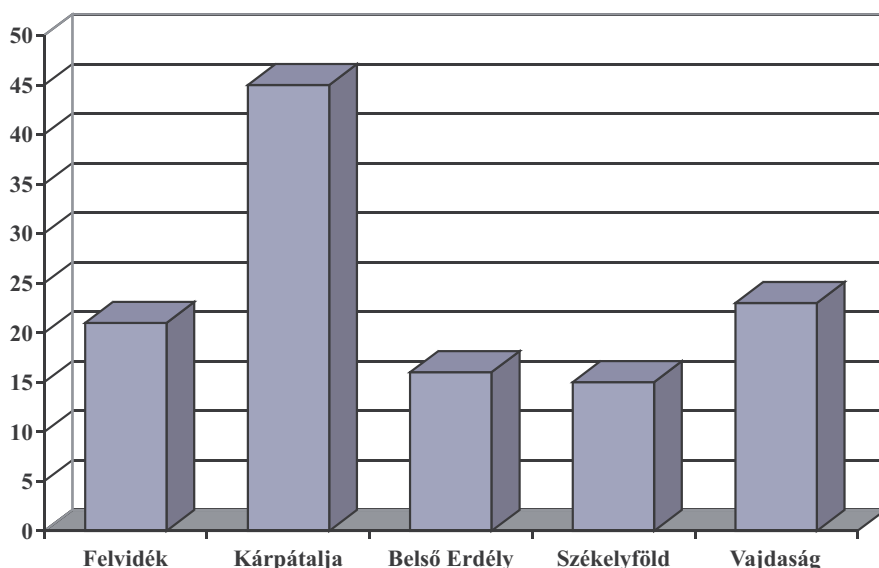
A megkérdezett vajdasági fiatalok közel kétötöde szeretné folytatni tanulmányait. A továbbtanulási szándékok kitüntetett terepe a felsőfokú oktatási rendszer – kétharmaduk főiskolai vagy egyetemi tanulmányokat kíván folytatni. Magyarországon kívánja tanulmányait folytatni a kérdezettek több mint egyötöde, további 20 százalékuk Jugoszláviában maradna, de mindenképpen magyar nyelvű képzésben.

Az kárpátaljai fiatalok prioritásai között is alapvető fontosságú a továbbtanulás, a megkérdezett fiatalok csaknem fele továbbtanulna. A továbbtanulni vágyók majdnem kétharmada felsőfokú végzettséget kíván szerezni egyetemen vagy főiskolán, 8 százalékuk pedig PhD- vagy posztgraduális képzésben kíván részesülni.

A megkérdezett szlovákiai magyar fiatalok továbbtanulási hajlandósága nem marad el a fenti két régióétól, mert közel háromtizedük jelenlegi iskolájának befejezése után tanulni szeretne. A szlovákiai tanulni vágyók túlnyomó többsége felsőfokú végzettséget kíván szerezni. A tanulmányait folytatni kívánó felvidéki magyar fiatalok egynegyede Szlovákiában tanulna szlovák tannyelvű intézményben, 20 százalékuk szintén szlovákiai de magyar nyelvű tanintézménybe járna, míg további egyötödük Magyarországon folytatná felsőfokú tanulmányait.

A székelyföldi fiatalok többsége nem szeretne továbbtanulni, azon fiatalok viszont, akik a továbbtanulást választják a legnagyobb arányban (37 százalék) egyetemi végzettségre törekednek. Szintén nagyon népszerű továbbtanulási formának számít a technikum is, amelyet a megkérdezettek egyötöde választana. A továbbtanulást választók többsége magyarul szeretne tanulni, amelyből 32 százalék lakhelyétől különböző településen, 27 százalék pedig jelenlegi lakhelyén maradna. Magyarországi továbbtanulást a válaszadók közel egyhatede preferált.

1. ábra. Magyarországi továbbtanulási szándék, a kérdésre válaszolók százalékos megoszlása

A belső erdélyi vizsgált népesség csaknem fele tanulna tovább. A tanulmányaikat már befejezettek közül is minden harmadik fiatal ilyen jellegű szándékának adott hangot. A továbbtanulni szándékozók több mint fele egyetemen szeretné tovább folytatni a tanulmányait, további tizenegy százalékuk pedig posztgraduális képzést kíván szerezni. A továbbtanulás „célintézményeit” tekintve első helyre az ország magyar nyelvű tanintézményei kerülnek (a kérdésre válaszolók 33 százaléka esetében), szorosan mögöttük foglalnak helyet a román tannyelvű intézmények, melyeket a szándékok jelentős hányadával a magyarországi iskolák, egyetemek (15 százalék) követnek.

Iskolarendszeren kívüli képzés

A székelyföldi fiataloknak több mint fele sem általános iskolai, sem középiskolai tanulmányai során nem járt semmilyen, a kötelező iskolai oktatáson kívüli órára. Általános iskolai tanulmányaik során a megkérdezettek kétötöde járt valamilyen különórásra. A leggyakrabban látogatott különóra a számítástechnika, illetve a humán tárgyak köréből kerülnek ki, amelyekre a megkérdezett fiatalok több mint egyharmada járt. Középiskolás korba kerülve a fiatalok háromötöde járt további különórákra. A fiatalok egy része ezzel szemben a középiskola alatt kezdett el különböző magánórákra járni. Így nem csökken jelentős mértékben a középiskolai képzés mellett különórára járók aránya. Középiskolás korban is a számítástechnika és a humán tárgyak örvendenek a legnagyobb népszerűségnek a különóra-járás gyakoriságát tekintve. Településtípusonként vizsgálva a kérdést, városon megközelítőleg kétszer nagyobb arányban jártak különórára általános iskola alatt a fiatalok, mint a falusi térségben.

Belső Erdélyben és Partiumban a mintába került fiatalok 45 százaléka nem járt általános vagy középiskolai tanulmányai során kötelező iskolai oktatáson kívüli órára. A különóra igénybevételének tekintetében számottevő különbségek mutatkoznak településtípusok szerint is: míg a falvakon községekben élő fiatalok közül csupán minden ötödik, megyeszékhelyeken a fiatalok több mint fele járt az általános iskola ideje alatt magánórára. Ez az aránykülönbség a középiskola ideje alatt tovább növekszik: a megyeszékhelyen lakók háromszor nagyobb arányban képviseltetik magukat a különórákat igénybevevő tanulók körében, miközben a más városban élők ilyen tevékenysége a falvakban regisztrált arányokhoz kerül közel.

Vajdaságban, a vizsgált magyar fiatalok „meglepően nagy számban jártak az általános iskolában különórára.” Középiskolai időszakban azonban csökken a kötelező iskolán kívüli képzést folytatók aránya. Általános iskola idején a fiatalok több mint fele hittanra járt; körükben a testedzés van a második helyen. Az iskolán kívüli „pótképzésben” a felvételielőkészítőre-járás volt kiugró népszerűségű, de matematika órára is jelentős számban jártak az általános iskolás fiatalok. Az adatokból kiolvasható, hogy bizonyos különóra típusok falun, mások pedig városban a látogatottabbak. „Falun elsősorban a hittannak van hagyománya az általános iskolás korban, majd a matematika különóra vezetnek.” A városokban a nyelvtanítás a leggyakoribb. Középiskolás korban a falusi fiatalok esetében ritkább a különóra látogatása, míg városban az idegen nyelv és a matematika oktatásának ebben az időszakban is jelentősége van.

A Kárpátalján élő magyar 15–29 éves fiatalok háromnegyede általános vagy középiskolás korában jár valamilyen különóra. Általános iskolában a megkérdezettek több mint fele különóráként említette a hittant, 30 százalékuk járt valamilyen zenei foglalkozásra vagy ének-zenére. Középiskolában továbbra is a legmagasabb a hittanra járók aránya, azonban ebben az időszakban a megkérdezettek kevesebb, mint egynegyede számolt be részvételtől. Felerősödött ezzel szemben a nyelvi kurzusok jelentősége.

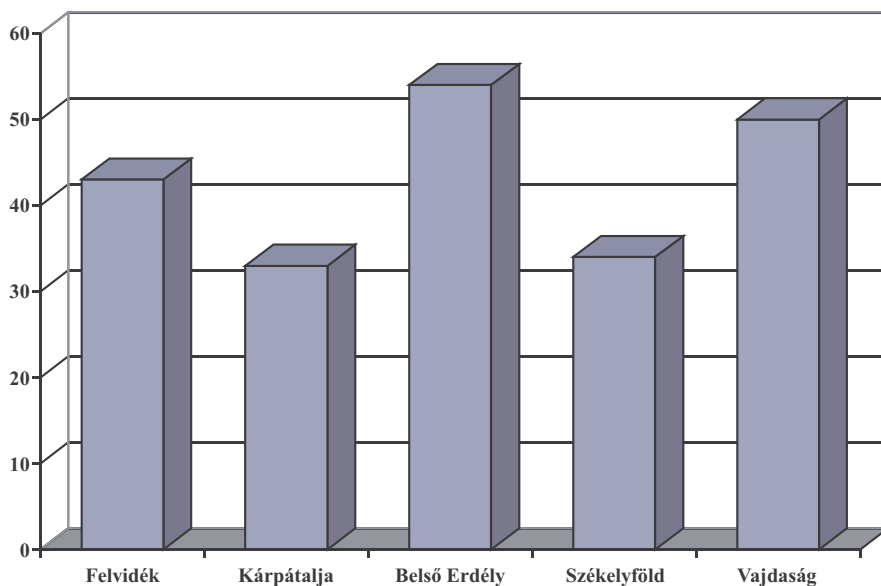
A felvidéki kérdezettek valamivel több mint egyharmada számolt be arról, hogy általános vagy középiskolás korában nem vett részt kötelező tanulmányain kívül különórán. Általános iskolában a legtöbben zenei foglalkozásra vagy idegen nyelvi képzésre járnak, de népszerű a matematikai és a számítástechnikai képzés is. A középiskola időszaka alatt még hangsúlyosabbá válik a nyelvi különórák és a számítástechnikai oktatás fontossága.

Informatika

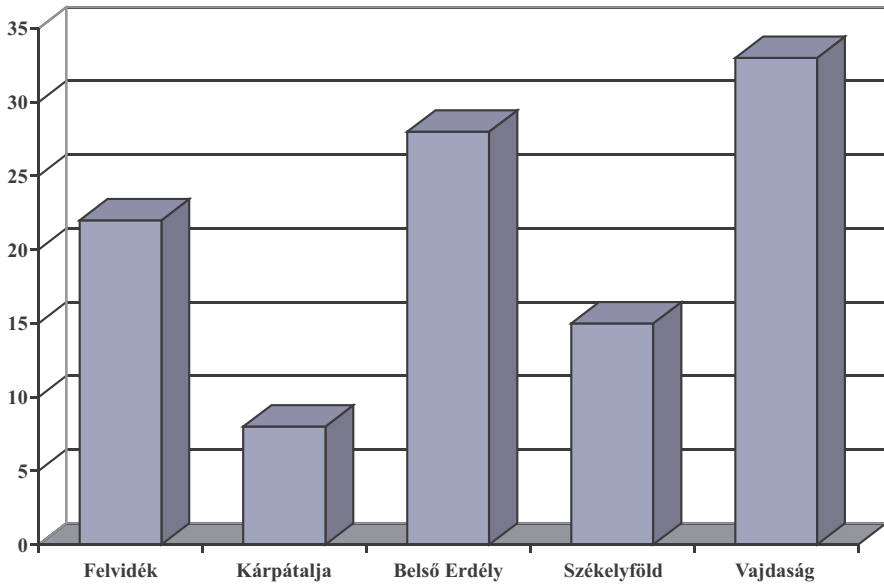
A fiatalok körében az informatika elterjedtsége minden régióban jellemző. A fiatalabb korosztályok sokkal intenzívebben használják ezeket az eszközöket, mint az idősebbek. A számítógéphez sokkal többen férnek hozzá, mint akik otthon rendelkeznek ezekkel az eszközökkel, ezért a számítógép használatában meghatározó a munkahely, illetve az iskola szerepe.

Kárpátalján mind számítógép-, mind pedig internet-hozzáférési lehetősége a legtöbb fiatalnak az iskolában van.

2. ábra. Számítógépet használók aránya, régióként, százalékban

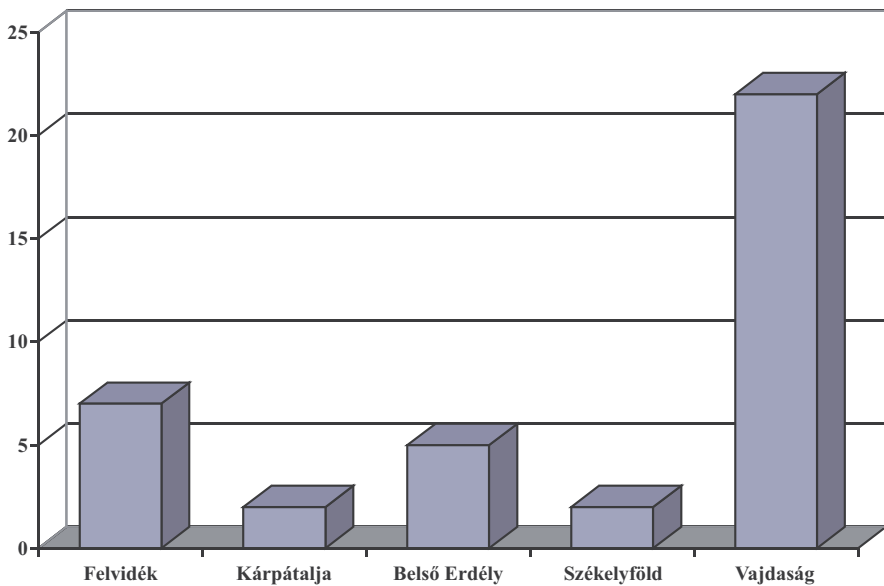

3. ábra. Otthoni számítógéppel rendelkezők aránya, régióként, százalékban

A számítógép nem luxus, hanem főleg a munka és a tanulás eszköze a Vajdaságban, ugyanakkor az egyedüli a cenzúrázatlan kapcsolattartási és információáramlási lehetőséget jelentette.

4. ábra. Otthoni internet-hozzáférés aránya, régióként, százalékban

Székelyföldön a 15–19 évesek kétszer olyan arányban használnak számítógépet, mint a 25–29 éves korcsoportba tartozók. A városiak háromszor annyian használnak számítógépet, mint a falun lakó fiatalok.

Belső Erdélyben a számítógép az esetek döntő többségében a fiatalok révén került a háztartás tulajdonába. Az internetezés céljából leglátogatottabb helyek az internet kávézók.

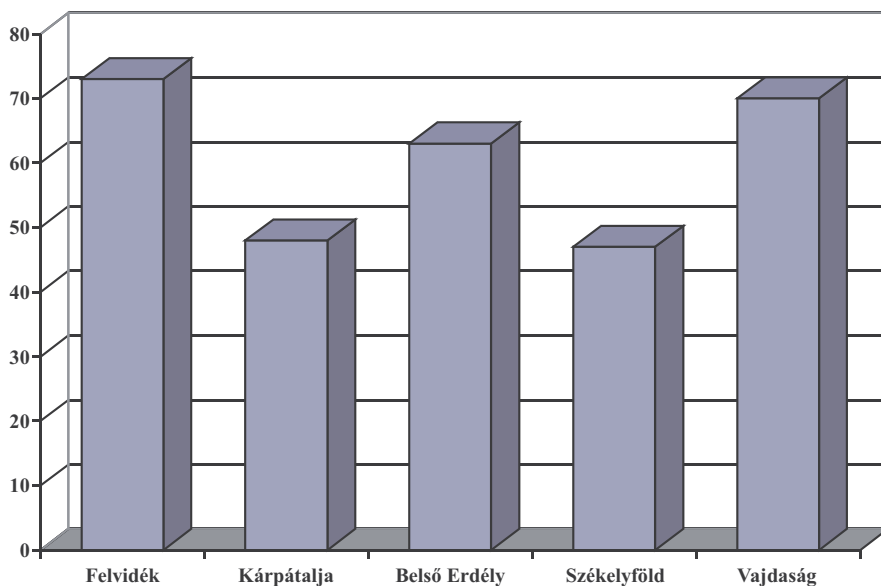
Felvidéken a számítógép-felhasználás olyan formái, mint az elektronikus levelezés és az internetezés, kevésbé kedveltek a megkérdezettek körében.

Az otthoni internet-használatot a számítógép meglétéén kívül erősen befolyásolja a távközlési infrastruktúra kiépítettsége, illetve a távközlési költségek jövedelmekhez viszonyított aránya.

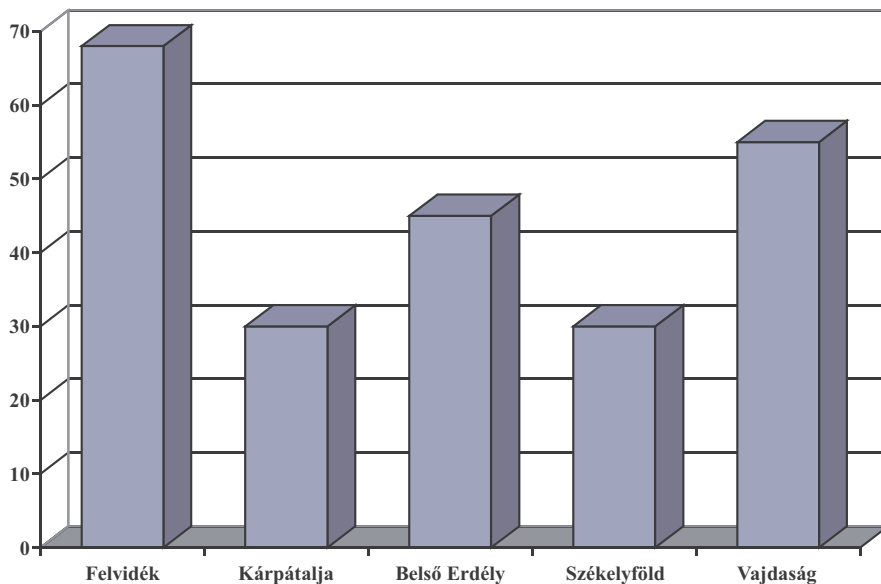
Távközlés

A távközlési piac egyik régióban sem liberalizált, ez az árakban is megnyilvánul és drágává teszi az internet-hozzáférést. Ezekben a régiókban a német, görög, olasz, amerikai és francia távközlési cégek vettek részt elsősorban a távközlés privatizációjában. A Dante Geant nemzetközi program révén határozott sáv szélesség-bővülés várható ezekben az országokban, ez a telefon és adatkommunikáció területén is jelentős változásokat eredményezhet a jövőben. Az új távközlési törvények megjelenése (1–5 éven belül) feltehetően mindenütt meg fogják szüntetni a kisebb településeken a várólistákat. A telefonnal való ellátottságot mutató ábrán látható, hogy a megkérdezett fiatalok hányad-része él olyan háztartásban, ahol van vezetékes telefon. Ezek az arányok értelem-szerűen nem egyeznek meg a távközlésben általában használt penetrációs számokkal.

5. ábra. Vezetékes telefontal való ellátottság aránya, régióként, százalékban

6. ábra. Mobiltelefonnal való ellátottság aránya, régióként, százalékban

Mindegyik országban 2–3 mobilszolgáltató üzemel, elsősorban 900-as frekvencián. A határmenti területeken sokan használnak magyar mobiltelefont (is). Ezen a piacon van tehát némi verseny a szolgáltatók között, de az a piac sem liberalizált.

Székelyföldön a vezetékes, illetve mobiltelefonnal való ellátottságot együttesen vizsgálva a fiatalok kétötöde olyan háztartásban él, amelyik nem rendelkezik egyik kommunikációs eszközzel sem.

Életkörülmények, családi erőforrások

Lakáskörülmények

A fiatalok önálló lakáshoz jutása minden régióban problémát jelent, az önálló lakással rendelkezők aránya 10–15 százalék között mozog.

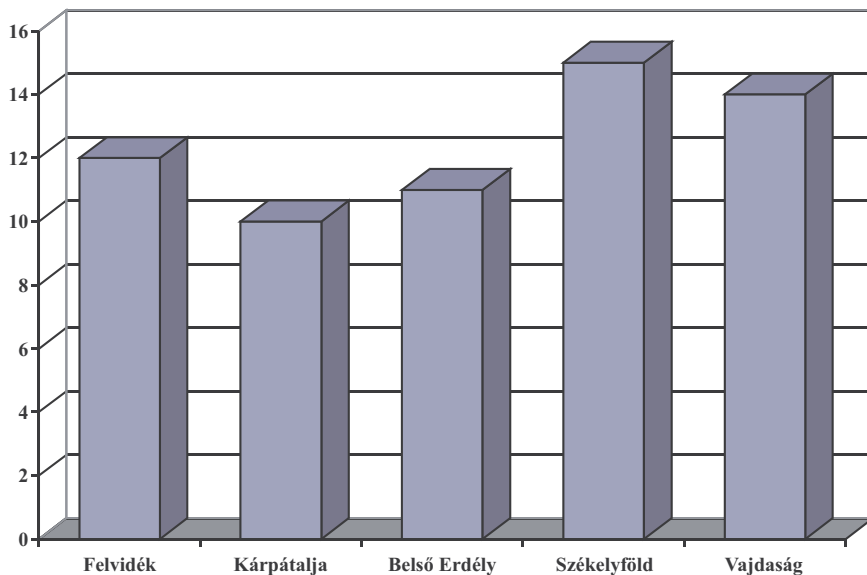
Kárpátalján a fiatalok több mint háromnegyede a szüleinél, kilenc százaléka pedig házastársa szüleinél lakik, önálló lakással mindössze egytizedük rendelkezik.

Székelyföldön egyhated azok aránya, akik önálló lakással rendelkeznek. A gazdaságilag aktívak körében sem sokkal jobbák a lehetőségek az önállósodás terén. Ezt a szülőknél lakó, önálló keresettel rendelkezők magas aránya is mutatja. A nőtlenek, hajadonok közül csupán két százalék jelezte, hogy önálló lakással rendelkezik.

A vajdasági fiatalok hosszú ideig szorulnak szülői segítségre. Munka és kereseti lehetőség nélkül nem tudnak építkezni vagy lakást vásárolni.

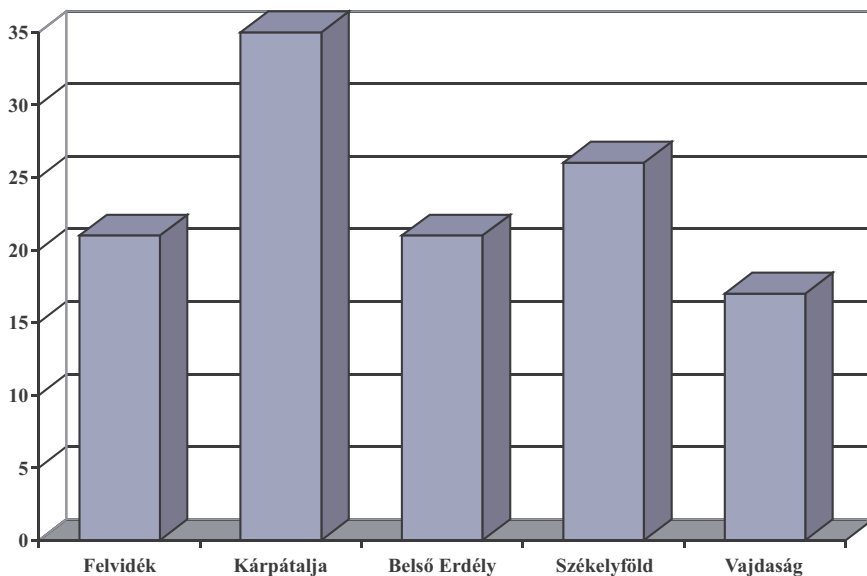
Felvidéken a 25–29 évesek csaknem fele saját lakással rendelkezik.

A belső erdélyi fiatalok mintegy háromnegyede még a szülőkkel lakik, tehát anyagi önállósodás előtt állnak, jó egytizedüknek van már saját lakása.

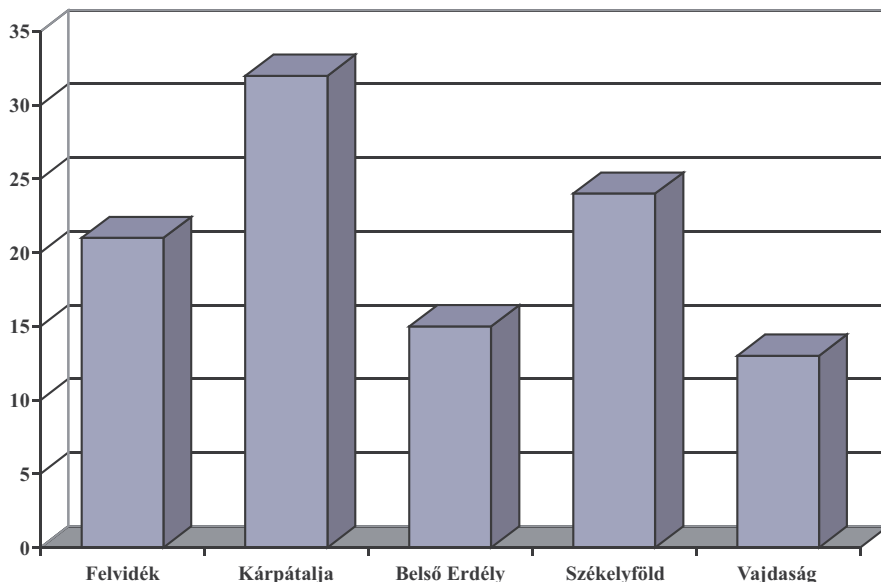
7. ábra. Önálló lakással rendelkezők aránya, régióként, százalékban

Házasság, gyermekvállalás

A házasság továbbra is a legnépszerűbb együttélési forma a fiatalok körében, az első házasságkötéskor jellemző életkor régióként eltérő módon emelkedett az elmúlt tíz évben.

8. ábra. Házasságban élők aránya, régióként, százalékban

9. ábra. Saját gyermekkel élők aránya, régióként, százalékban

Minden régióban elmondható, hogy a megkérdezett fiatalok közül legtöbben két gyermeket szeretnének.

Kárpátalján a házas fiatalok kétharmada nő, egyharmada férfi. Gyermek a megkérdezettek közel egyharmadának van.

Valószínűleg a nehéz gazdasági körülmények és háborús évek nem motiválták eléggé a vajdasági fiatalokat a családalapításra huszonéves korban sem.

Székelyföldön a nők körében jóval magasabb a házastársi kapcsolatba élők aránya, majdnem kétszerese a férfiak körében tapasztaltnak. Ez az idősebb korcsoportban mutatkozik meg leginkább.

Belső Erdélyben a legtöbben 23–25 éves korban kötöttek házasságot. Az belső erdélyi magyarok házasságkötési életkora viszonylag alacsony az európai tendenciákhoz képest.

Felvidéken a válaszadók 21 százaléka házas. A legtöbb fiatal 18 és 20 éves kora között kötötte első házasságát.

Gazdasági erőforrások

Földtulajdon

A termőföld szerepe régióként eltérő. Ennek egyik oka lehet a földtulajdonhoz jutás lehetőségének szabályozása az elmúlt évtizedben. Alapvetően meghatározzák a térségben a földtulajdoni viszonyokat az elmúlt években az országokban különböző módon végbement, illetve folyamatban lévő privatizációs lehetőségek, technikák is.

Mint kiderült, a föld jelentős szerepet játszik ugyan a kárpátaljai magyarok életében, de ahhoz, hogy a gazdálkodás alapvető megélhetési forrás legyen, a megművelt földterületek nagysága nem elegendő.

Vajdaságban az eredmények azt mutatják, hogy az ingatlantulajdonlás hiánya a szegénység jele.

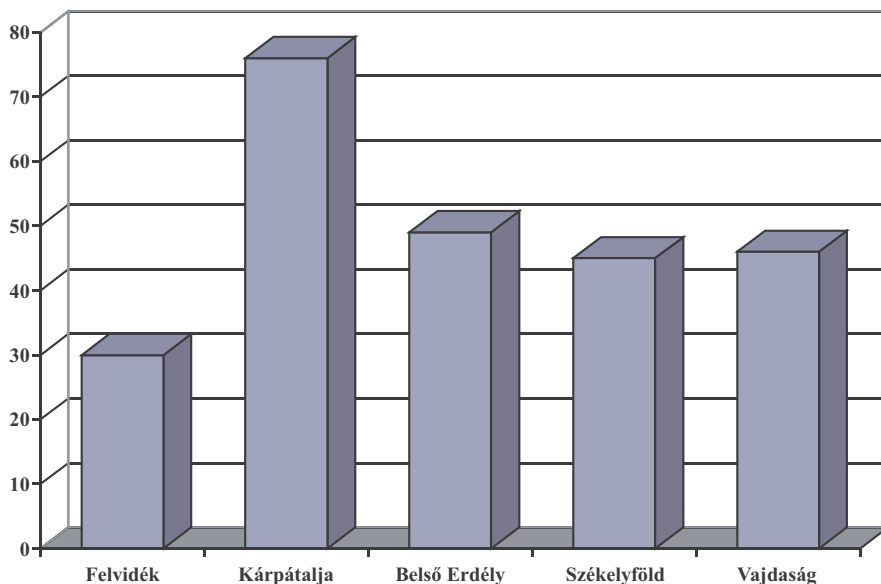
Székelyföldön a megkérdezettek több mint fele olyan családban él, ahol nincs termőföld, erdő vagy rét a háztartás tulajdonában. Jelentősebb földtulajdont – 21 hektárnál nagyobb földterületet – a megkérdezettek egy százaléka birtokol.

Belső Erdélyben a falun élő magyar fiatalok kétharmadának, a megyeszékhelyen élők 34 százalékának, míg a városokban élők kétötödének van földtulajdona.

A megművelt földterület az esetek több mint egyharmadában egy hektár alatti, tehát a földet használók jó egyharmada csupán kertészkedik, különösen a városiak.

Felvidéken a megkérdezettek háromtizedének van földtulajdona. Ez a földterület 1 hektártól 70 hektárig terjed. Legjellemzőbb azonban az 1–2 hektáros földtulajdon.

10. ábra. Termőfölddel rendelkezők aránya, régióként, százalékban

Vállalkozás

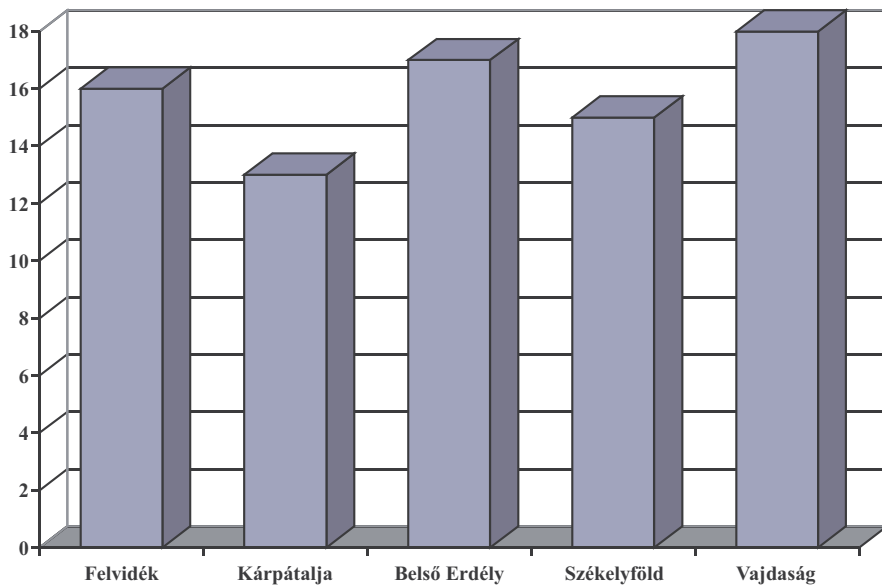
A Vajdaságban vállalkozással rendelkezők száma 18 százalék körül van, de ez nem feltétlenül tükrözi a reális számarányt, hiszen jelentős a „fektevállalkozók” száma. A vállalkozások 79 százaléka egyéni vállalkozás.

Székelyföldön a vállalkozások döntően a szolgáltatások (28%), a kereskedelem és vendéglátás (24%), valamint az ipar (20%) tevékenységi ágazatok köré szerveződtek.

Belső Erdélyben a legtöbb vállalkozás Kft.-ként működik (42 százalék), ezt követik a családi, valamint az egyéni vállalkozások (25, illetve 20%).

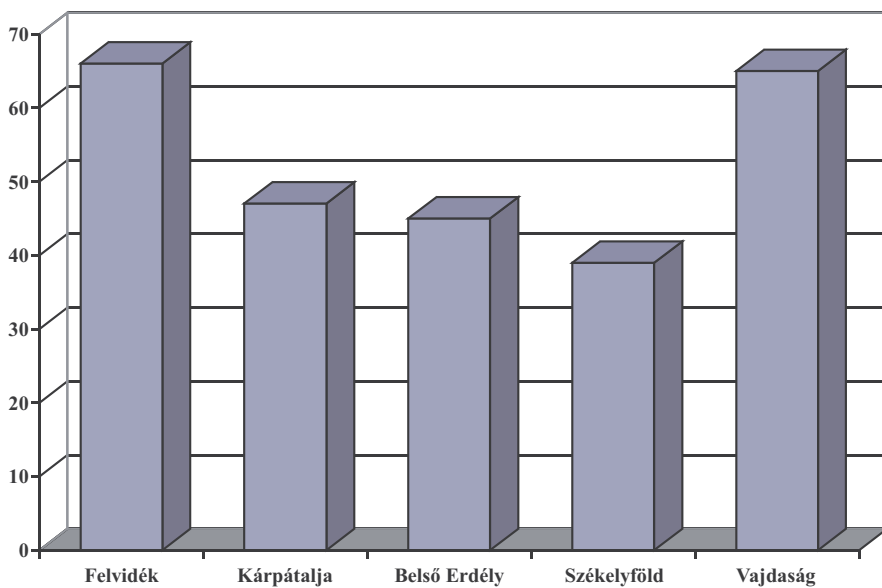

11. ábra. Családi vállalkozások aránya, régióként, százalékban

Személygépkocsi

12. ábra. Személygépkocsival rendelkezők aránya, régióként, százalékban

A személygépkocsik életkora és típusa szerint régióként eltérő képet mutat, mindenhol meghatározó a saját országban gyártott, illetve a volt szocialista országokból származó gépkocsi.

A kárpátaljai magyarok tulajdonában lévő gépkocsik átlagéletkora 15,8 év, közel kétötöde hazai gyártmányú egynegyede más szocialista országból származik, és 37 százaléka nyugaton készült.

Vajdaságban a személygépkocsik az esetek 45 százalékában jugoszláv gyártmányú és kétötödös arányban pedig nyugati (használt, többéves) autók.

Székelyföldön a személygépkocsik többsége hazai gyártmányú, esetleg más szocialista országokban gyártott.

Felvidéken az autók egyharmada hazai gyártmányú, egyharmada nyugati, egyharmada pedig más volt szocialista országból származik.

Életmód

Sportolási szokások

A vajdasági fiatalok 46 százaléka végez a kötelező testnevelési órán kívül testmozgást. A 15–19 éveseknek több mint 50 százaléka rendszeresen sportol, de a 20–24 évesek körében ez az arány 50 százalék alá csúszik, míg a 25–29 évesek alig egyharmada végez a kötelező iskolai tornaórákon kívül rendszeres testmozgást. „Az életkorral – akár idő hiánya, akár más irányú érdeklődés, elkötelezettség miatt – csökken a sportolási kedv.” Az adott sportágat rendszeresen űzők körében legnépszerűbb a kerékpározás, „ami részben azzal is indokolható, hogy a kerékpár nemcsak sport-, hanem közlekedési eszköz is a vajdasági fiatalok számára, akik a legritkább esetben rendelkeznek gépkocsival.” Második helyen áll az aerobic, harmadik helyre pedig az úszás került. „Az eredményekből levonható az a következtetés, hogy a válaszadók nem hívei a csapatjátéknak, inkább a magányos sportok kedvelői.” A nemsportolás három legfontosabb indoka sorrendben a következő: idő hiánya, nem szeret sportolni és a sportlehetőségek hiánya.

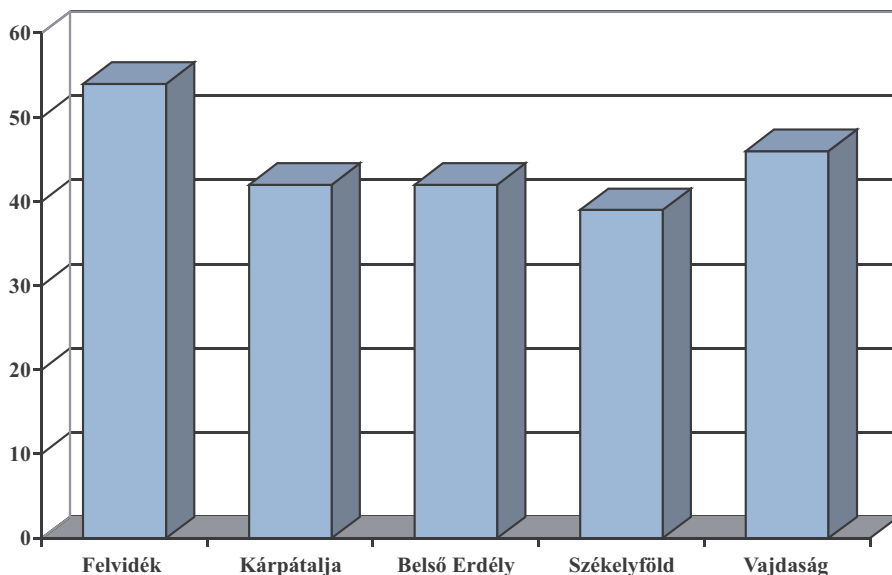
A Belső Erdélyben élő magyar fiatalok valamivel több mint kétötöde említette, hogy végez valamilyen testmozgást. A sportolási szokások tekintetében ugyanakkor lényeges különbségek mutathatók ki nemek, korcsoportok és a gazdasági aktivitás szerint. A valamilyen rendszerességgel testmozgást végzők körében magasabb arányban vannak jelen a férfiak (a sportolók 57%-a), a fiatalabb korcsoport tagjai (43%), valamint a jelenleg is tanuló fiatalok (47%). A kor emelkedésével a sportolási aktivitás tovább csökken, a 25–29 éves korosztályban már nem éri el a 30 százalékot, továbbá a gazdaságilag inaktívak és a munkanélküliek körében csak minden negyedik fiatalra jellemző. A régió fiataljai körében a legnépszerűbb sportág a labdarúgás, ezután a sorban a kerékpározás, az aerobic vagy fitness, valamint a kosárlabda következik. A sportolás hiánya kapcsán az érintettek érveléseiben leginkább a megfelelő szabadidő hiánya jelenik meg, ezt az okot a rendszeres testmozgást nem végző fiatalok több mint fele említette. Minden tizedik nem sportoló fiatal számára a megfelelő lehetőségek hiánya jelenti a legfőbb akadályt, körülbelül ilyen arányban vannak azok is, akik amiatt nem végeznek rendszeres testmozgást, mert egyszerűen nem szeretnek sportolni.

Székelyföldön a fiatalok kétötöde végez saját bevallása szerint a kötelező testnevelési órán kívül is aktív testmozgást. A rendszeres testmozgást végzők között lényegesen többen vannak a 15–19 évesek, őket pedig a 20–24 éves korcsoport követi. Az életkor növekedésével jelentősen csökken a sportolási hajlandóság. Nemek szerinti megkülönböztetésben kitűnik, hogy a férfiak sokkal nagyobb arányban sportolnak, mint a nők. Ugyanakkor a sportolás gyakoriságát tekintve a nők azok, akik jóval gyakrabban űzik kedvenc sportjukat. A rendszeres testmozgást végzők által leggyakrabban űzött sportág az aerobic, fitnes és a kerékpározás.

A felvidéki magyar ifjúság több mint fele kötelező testnevelési órán kívül végez valamilyen sporttevékenységet. A nem sportolók leggyakoribb válasza, hogy nincs rá idő, nem szeret sportolni, nem tartja szükségesnek, fontosnak, hogy sportoljon, illetve nincs rá lehetősége. A megkérdezettek által leggyakrabban űzött sportok a kerékpározás, a foci és az aerobic.

Kárpátalján a magyar tízenöt-huszonkilenc évesek kétötöde végez a kötelező iskolai testnevelési órán kívül valamilyen sporttevékenységet. A nem sportolók 13 százaléka azért nem végez semmilyen testmozgást, mert egész egyszerűen nem szeret sportolni. Hét százaléka nem tartja szükségesnek vagy fontosnak, hogy sportoljon, a többiek pedig valamilyen egyéb okból nem mozognak. „Az egyéb válasz mögött gyakran a lusta vagyok kijelentés rejtőzik, amit a fiatalok gyakran említettek okként.” A legnépszerűbb (első helyen említett) sportágak sorrendben az aerobic, a kerékpár, valamint a labdarúgás.

**13. ábra. Sportolási szokások az egyes régiókban
a sportol válaszok százalékos megoszlása**

Dohányzás

Székelyföldön a 15–29 éves korosztály több mint egyharmada naponta dohányzik, és további hét százaléku hetente legalább egyszer cigarettázik. Ilyen módon, a korosztályon belül mintegy 45 százalékos a dohányzás elterjedtsége. A vizsgált korcsoport pontosan fele saját bevallása szerint nem dohányzik.

Belső Edélyben a megkérdezettek közel egyharmada rendszeresen, azaz napi gyakorisággal dohányzik, további nyolc százaléku hetente legalább egyszer gyújt rá. A közel 60 százaléku jelentő nemdohányzók körében a nők enyhén (arányuk a dohányosok körében csaknem 46 százalék), a fiatalabb korcsoport tagjai egyértelműen felülreprezentáltak, ennek ellenére ez utóbbi alcsoportban regisztrált 36 százalékos „dohányos aktivitás” is igen magasnak mondható. A 20–29 éves korosztály körében a cigarettázók aránya meglehetősen stabil: csaknem minden második megkérdezett említette, hogy különböző gyakorisággal rá szokott gyújtani.

Kárpátalján a magyar fiatalok egynegyede naponta, további hat százaléku legalább heti rendszerességgel dohányzik. A férfiak több mint fele hetente legalább egy alkalommal cigarettára gyújt, míg a nők négyötöde egyáltalán nem dohányzik. Legnagyobb arányú az „idősebb” 25–29 éves korosztályon belül a dohányzók aránya, míg a 15–19 évesek közel háromnegyede saját bevallása szerint soha sem gyújtott rá.

A Vajdaságban élő magyar fiatalok 44 százaléka naponta, nyolc százaléka hetente legalább egy alkalommal dohányzik. A férfiak 47 százaléka, míg a nők 41 százaléka aktív dohányos. A nemdohányzók között nagyobb arányban találhatók a nők (45%), mint a férfiak (40%). A 25–29 éves korcsoportba tartozók fele minden nap cigarettázik, míg a 20 évesnél fiatalabbak körében ez az arány 35 százalék.

A szlovákiai 15–19 éves magyar ifjúság körében a naponta rágyújtók aránya meghaladja az egyharmados arányt, további nyolc százaléku pedig heti rendszerességgel cigarettázik. A felvidéki magyar férfiak 46 százaléka, a nők háromtizede dohányzik naponta. A dohányzást elutasítók között közel háromötödös aránnyal a nők vannak többségben, míg a férfiak kétötöde tartozik a nemdohányzók közé. A korosztályi bontást vizsgálva megállapítható, hogy a 20–24 évesek a legaktívabb dohányzók, míg a legfiatalabbak valamivel több mint a fele soha nem gyújt rá.

Alkoholfogyasztás

A Felvidéken élő megkérdezettek négyötöde szokott, akárcsak alkalmanként szeszes italt fogyasztani. Naponta alkoholt (elsősorban sört) a szlovákiai magyar fiatalok 5–7 százaléka fogyaszt.

Kárpátalján a fiatalok jelentős része (83%) szokott alkoholt fogyasztani. Az adatok szerint tömény italokat és likőröket mindennapi rendszerességgel senki sem fogyaszt, és a naponta borozók vagy sörözők aránya is alacsony.

Vajdaságban szinte valamennyi megkérdezett ivott már alkoholt. „Feltehetően a kortárs csoport normái határozzák meg, hogy a bulik hangulatához ennél a korosztálynál hozzátartozik az alkoholfogyasztás. Így több mint 90 százaléku vallja, hogy szokott alkoholt inni.” A naponta alkoholt fogyasztók között legtöbben a sörivők találhatók, azonban ilyen gyakran a megkérdezettek alig több mint öt százaléka fogyaszt szeszes italt.

Székelyföldön a megkérdezett fiatalok majd háromnegyede szokott – akárcsak alkalmanként is – alkoholt fogyasztani. Ugyanakkor az alkoholfogyasztás tekintetében igen jelentős a nemek közötti eltérés, hiszen míg a férfiak 88 százaléka fogyasztott már alkoholt, addig a nőknél ez az arány 57 százalék. Összegezve elmondható, hogy a 15–29 éves korosztály megközelítőleg 23 százaléka heti rendszerességgel, vagy még ennél is sűrűbben fogyaszt egy vagy több fajta alkoholt.

A belső erdélyi ifjúság közel hetven százaléka fogyasztott már alkoholt. Nemek szerint e tekintetben is különbségek vannak: férfiak közül minden nyolcadik, a nők közül minden hatodik vallotta, hogy legalább alkalmanként szokott szeszes italt fogyasztani. Tekintve, hogy a dohányzók több mint 80 százaléka alkoholt is fogyaszt, nem véletlen, hogy az alkoholfogyasztás is a felsőbb korcsoportokra, a gazdaságilag aktív és a munkanélküli fiatalokra jellemző inkább.

Drogfogyasztás

A válaszmegtagadás elenyésző hányada mellett (1%) a belső erdélyi magyar fiatalok hét százaléka vallotta úgy, hogy életében kipróbált már valamilyen drogot, hangulatjavító szert.

Székelyföldön a 15–29 éves korosztály alig három százaléka, vagyis pontosan 20 fiatal állította, hogy kipróbált már valamilyen drogot, hangulatjavító szert. A drogok közül a marihuána érte el a legnagyobb említési arányt a megkérdezett fiatalok körében.

A vajdasági fiatalok mintegy kétötöde próbált ki valamilyen lágy vagy kemény kábítószer. „Elsősorban a 20–24 évesek próbálták ki ezeket a szereket, ami összefüggésbe hozható azzal, hogy a háborús évek problémái a három korosztály közül őket érintették a legintenzívebben, még hozzá a legnehezebb, serdülőkorukban.”

A különböző drogot vagy hangulatjavító szereket Kárpátalján már kipróbáló fiatalok aránya nyolc százalék. Marihuánát 34, amfetamint, Exstasyt 3, szerves oldószert 3, kemény drogot 1 fiatal próbált már ki, illetve orvosi javaslat nélkül szedett hangulatjavító gyógyszert 5 fő.

Felvidéken minden ötödik fiatal fogyasztott már életében valaha kábítószer. A drogot kipróbáló fiataloknak egyharmada szedett már valamilyen hangulatjavító gyógyszert, 89 százaléuk kipróbálta a marihuánát, 16 százaléuk az amfetamint, 8 százaléuk szipózott, 9 százaléuk pedig már a kemény drogokba is belekóstolt.

2. táblázat. Az egyes régiókban jellemző dohányzási, alkohol- és drogfogyasztási szokások aránya

	Felvidék	Kárpátalja	Belső Erdély	Székelyföld	Vajdaság	Ifjúság2000 ©
naponta dohányzik	38	25	29	37	44	29
alkoholt kipróbált	81	82	70	72	93	59
drogot kipróbált	7	19	7	3	39	7

Értékek, értékvilág

Kulturális fogyasztás

Kulturális terek látogatottsága

A Székelyföldön végzett kutatás adatai szerint a 15–29 évesek leggyakrabban diszkóba járnak. A vizsgált korcsoport 37 százaléka vallotta, hogy a felvételt megelőző egy hónapban volt diszkóban. Ugyanakkor magas a könyvesboltot és könyvtárat igen gyakran látogatók aránya, ez a fiatalok 28, illetve 20 százalékát jelenti. Ez utóbbi két adat a továbbtanulási igény meglétét jelzi. Szintén jelentős a házibuliba, bálba és művelődési házba járók aránya, amely – a diszkóhoz hasonlóan – szintén a nem túl magas kulturális értékeket képviselő értékfogyasztásra utal. A legkevésbé látogatott kulturális rendezvények a hangverseny, a kiállítás és a könnyűzenei koncert. Ennek legfontosabb oka a jelzett rendezvények térségben való elérhetőségének korlátozott volta. Szintén alacsony a színházba járók aránya. A 15–29 évesek szinte egynegyede soha, fele pedig fél évnél régebben volt utoljára színházban.

A belső erdélyi fiatalok a vizsgálat idejétől számított egy hónapon belül legnagyobb arányban könyvesboltban voltak (41%), illetve magas a könyvtárak látogatottsága (27%-os). A szórakoztató programok közül az egy hónapon belül legtöbben diszkóban (31%), házibuliban és bálban (29–29%) jártak. Érdemes megemlíteni, hogy a belső erdélyi régióban élő fiatalok alig egyötöde volt a vizsgálatot megelőző egy hónapon belül filmszínházban.

Vajdaságban a vizsgált korosztály nagy része előnyben részesíti a könnyed szórakozást. A legtöbben házibulikra és diszkóba járnak, az igényesebb kultúra iránti érdeklődés lényegesen ritkább, a minta 20–35 százalékára jellemző. Legkisebb érdeklődés a kirándulás és a komolyzenei hangversenyek iránt mutatkozik.

Felvidéken a magyar fiatalok legnagyobb aránya – 35 százaléka – a vizsgálatot megelőző egy hónapon belül diszkóban volt. A nyilvános táncos szórakozást az intimebb, de szintén alapvetően a tánra építő szórakozási fajta, a házibuli követi. A magyar fiatalok számára Felvidéken fontos kulturális tér a mozi és a könyvtár. Hangversenyen és kiállításon a megkérdezettek két, illetve kilenc százaléka járt az elmúlt egy hónapban.

A kárpátaljai kutatást végzők a vidék kulturális életének „szegényességére” hívják fel a figyelmet, azokból az adatokból következtetve, mely szerint a hangversenyt kivéve (ahol a minta kétharmada soha nem volt) minden kulturális intézményben félév-nél régebben volt adatközlőink többsége. A kárpátaljai 15–29 évesek 37 százaléka járt az adatfelvételt megelőző egy hónapon belül diszkóban, mintegy 31 százaléka könyvtárban járt, ezt követi a bál, mulatság egynegyedes aránnyal.

Könyv olvasási szokások

A belső erdélyi magyar fiatalok átlagosan 11 könyvet olvastak el – a kötelező iskolai irodalom kivételével – a vizsgálatot megelőző egy esztendőben. A partiumi 15–29 évesek jellemzően két kötetet olvasnak, ugyanakkor közel egynegyedük 2001 folyamán egyáltalán semmiféle irodalmat nem vett a kezébe. A könyveket rendszeresen olvasók között legnagyobb arányban kedvelt irodalom a szépirodalom, illetve az ún. szórakoztató regények.

Székelyföldön az egy kötetet sem olvasók a minta közel kétötödét teszik ki, legtöbben pedig legfeljebb évi öt kötet elolvasásáról számolnak be. A 15–29 évesek által legrendszeresebben olvasott könyvek a szépirodalmi művek és a kalandregények, krimik, sci-fik, szerelmes regények, ezekről a megkérdezettek 6–8 százaléka állítja, hogy rendszeresen olvassa.

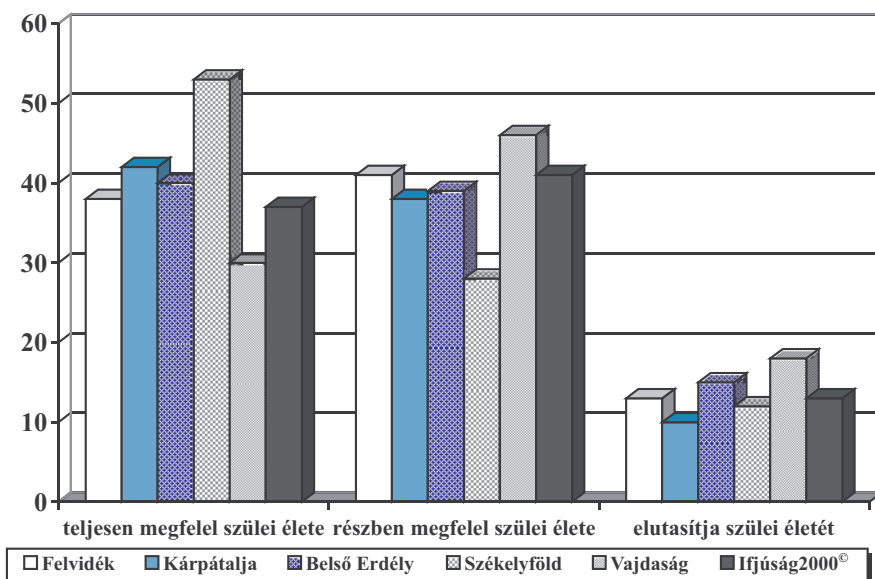
A kárpátaljai magyar ifjúság közel egynegyede egyetlen könyvet sem olvasott az elmúlt egy év folyamán. A legtöbben évi 15 könyvet olvasnak; ötvennél több kötetet csak négyen olvastak. Felvidéken az elmúlt egy évben tankönyveken kívül a megkérdezettek háromtizede semmilyen könyvet nem olvasott. A legmagasabb elolvasott kötetszám mintegy 200 darab volt, átlagosan azonban hat könyvet olvasnak el a szlovákiai magyar 15–29 évesek. Rendszeres gyakorisággal leginkább szépirodalmi és a szórakoztató irodalmi könyvek kerülnek a fiatalok kezébe, míg szinte alig-alig olvasák a műszaki köteteket, valamint a képregényeket.

A vajdasági magyar fiatal populáció 89 százaléka legalább egy könyvet olvasott el 2001 folyamán. A válaszadók átlagosan kilenc könyvet olvastak. Rendszeresen (10 százalékot meghaladó mértékben) olvassák a Vajdaságban élők a szépirodalmi köteteket, valamint a krimi-irodalmat. Szinte soha vagy csak nagyon ritkán veszik kezükbe a képregényeket, valamint a műszaki tárgyú, informatikai könyveket.

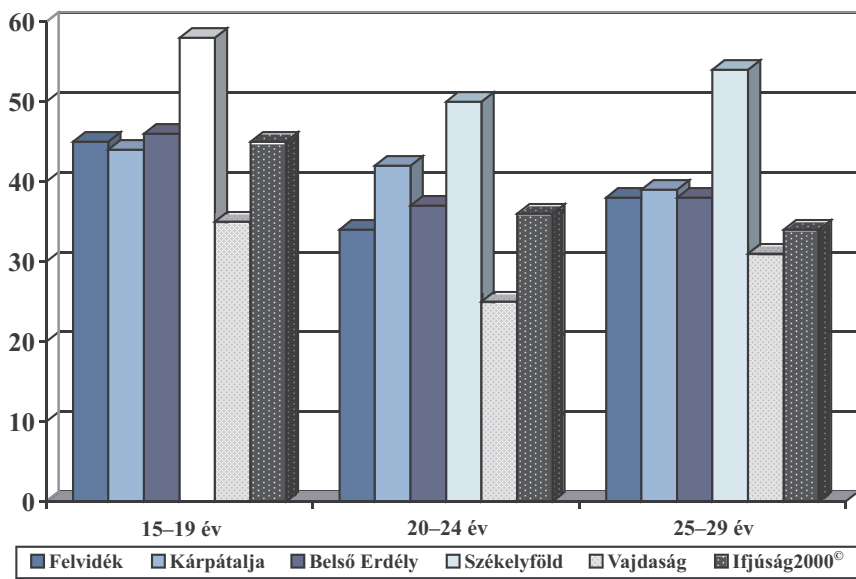
Értékvilág

A MOZAIK2001© kutatásban megjelenő eredmények tanúsága szerint a határon túl élő magyar fiatalok értékei, értékítéletei azt mutatják, hogy – hasonlóan az Ifjúság2000©-ben mért eredményekhez – az elmúlt évtizedben *részben átalakultak*, de részben követik is

14. ábra. Megfelel-e az Ön eszményének szülei élete? régióként, százalékban

15. ábra. Teljesen megfelel-e az Ön eszményének szülei élete?
régióként, százalékban

szüleik gondolkodásmódját. Jelzi ezt az is, hogy régiók szerint eltérő módon a 15–29 évesek harmada-fele vélekedik úgy, hogy szülei gondolkodásmódja, értékítéletei megfelelnek saját eszményeiknek, rá kell mutatnunk arra is, hogy ezen értékek elfogadása között egy térségen belül (Erdély) is lehetnek jelentős eltérések. (Míg Belső Erdélyben és a Partiumban ez az arány 40 százalék körüli, addig Székelyföldön meghaladja az 50 százaléket). A 15–29 évesek további harmada-negyede gondolja úgy, hogy szüleinek értékei részben megfelelnek. Mintegy 15 százalék körül mozog azok aránya, akik elutasítják szüleik eszményeit.

A vajdaságiak részben elfogadják szüleik életmódját (45%), teljesen elfogadja 31 százaléku, teljesen elutasítja 18 százaléku.

A fentiek jól illusztrálják, hogy az adott társadalomban a változó világ hatására sem feltétlen születnek hasonló válaszok. A fiatalok viszonyát környezetük hagyományaihoz, értékeihez tehát meghatározhatja, hogy az ott élők mennyire tudnak azonosulni, egyetérteni szüleikkel, illetve környezetükkel (tanáraikkal, munkatársaikkal, barátaikkal, házas-társukkal/ élettársaikkal) az őket körülvevő világ megítélésében. Ha korcsoportok alapján vizsgáljuk e kérdést, látható, hogy lényeges, szignifikáns különbségek mutathatók ki nem csupán az egyes régiók, hanem a különböző korosztályok között is.

A fiatalok értékpreferenciái régiótól függő, differenciált képet mutatnak.

Az emberek életviteléhez kapcsolódó 17 érték kategóriát tekintve a régiókban három alapvető típus különböztethető meg: az *immateriális értékek*hez, az *anyagi javak*hoz, valamint az *általános társadalmi tudathoz* kapcsolható értékek.

A 15–29 éves korosztály számára minden régióban a legfontosabbnak az *immateriális értékek* mutatkoznak. Ide sorolhatjuk a *család biztonságát*, az *igaz barátságot*, a *szerelemet*, a *békés világot*, valamint a *belső harmóniát*. Ezek az értékek rendkívül

magas – az iskolában szokásos osztályzatban kifejezve jó feletti – átlagértékeket kaptak. Ez a csoport – szinte minden régióban – kiemelkedik.

A felsorolt értékekből képezhető egy másik homogén csoport. Az ebben a csoportban található értékek jelentősége valamivel kisebb – négyes átlagértékű: elsősorban az *anyagi javakhoz való viszonyuk köti össze őket; ezek a gazdagság, a rend, az érdekes és változatos élet.*

Mindezen értékek mögé sorolódik egy harmadik típus, amelyet *általános társadalmi tudatként írhatunk le*, ide a változatos élet, a kreativitás, a hatalom sorolható.

Az adatok azt mutatják, hogy a határon túli magyar fiatalok számára a legkisebb jelentősége az érték kategóriák közül a hatalomnak van.

A fiatalok arra a kérdésre, hogy mennyire fontosak számukra – egy 0-tól 10-ig terjedő skálán – az alábbi átlagértékek, a következő „sorrendet” alakították ki:

3. táblázat. Mennyire fontos az Ön számára (régiónként a négy legfontosabb érték)...? 0–10-ig terjedő skála értékei

	család- ja	saját jövője	jöve- delme	pénz	barátok	munkája, hivatása	környezet állapota	magyar- sága	műveltsé- ge
Felvidék	9,5	9,2	8,6		8,8				
Kárpátalja	9,8	9,4					9,0	8,9	
Belső Erdély	9,6	9,4				8,8	8,7		
Székelyföld	9,8	9,5				8,9		9,2	
Vajdaság	9,6	9,4			9,0				8,6
Ifjúság2000 ©	9,7	9,5	9,0	8,8					

A fentiekből jól látható, hogy régióktól függetlenül a két legfontosabb érték a Kárpát-medencében élő magyar fiatalok számára a *családja és a saját jövője*. Régióktól függően változik a harmadik, illetve a negyedik legfontosabbnak tartott érték.

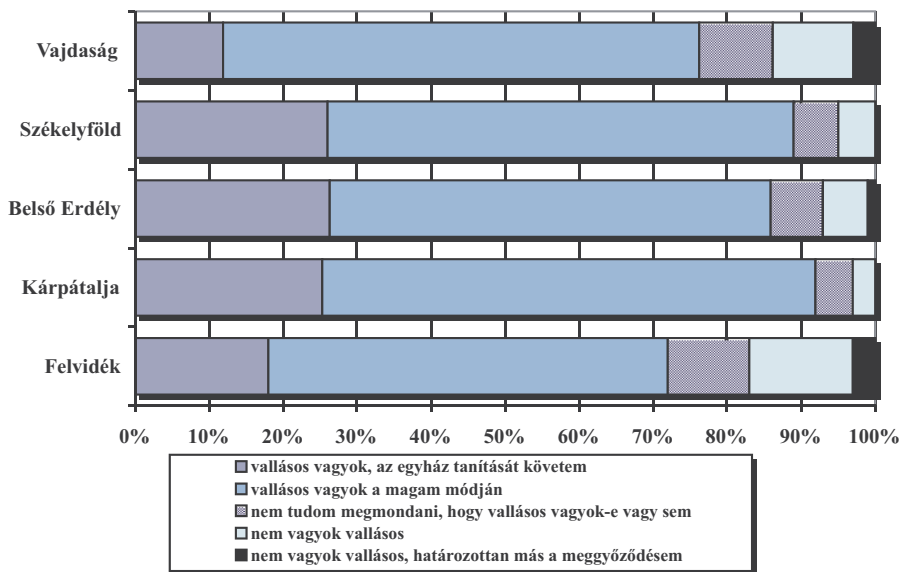
Az értékrendvizsgálat egy további fázisában a fiatalok az együttélő nemzetekkel, népcsoportokkal szembeni toleranciáját, befogadókészségét tettük nagyító alá.

Rendkívül meghatározónak tűnik a határon túli fiatalok értékítéletében a más társadalmi csoportokhoz való viszony. Általánosnak mondható, hogy a többségi nemzethez való viszony az összes régióban rendkívüli toleranciát mutat. Régiók függvényében eltérő a zsidókhoz, cigányokhoz való viszony. A fiatalok leginkább – hasonlóan a magyarországi méréshez – az ifjúsági kultúrához hozzátartozó, de a társadalom többsége által devianciaként is felfogható alkoholizmust, „drogos magatartást” utasítják el.

Vallásosság, felekezethez tartozás

A felmérés adatai alapján a határon túli magyar fiatalok körében összességében intenzív, az intézményes keretekhez hol erősebb, hol lazább szállal kötődő vallásosság mutatható ki. A válaszadók döntő többsége vallásosnak tartja önmagát (az egyes régiókban 70–90 százalék között mozog), a nem vallásosaké pedig seholy sem éri el az

16. ábra. Vallásosság aránya az egyes régiókban, százalékban

egyötödös arányt. A vallásosak többsége „a maga módján” vallásos, arányuk mindegyik meghaladja a teljes népesség felét, az egyház tanítása szerint vallásosak aránya pedig 12–26 százalék közötti.

A vallásosak arányához hasonlóan nagy számban hisznek Istenben a határon túli fiatalok. Az Isten létében nem kételkedők és a kétségekkel együtt magukat hívőnek vallók együttes aránya a Felvidéken és a Vajdaságban mintegy háromötöd, Belső Erdélyben, Székelyföldön és Kárpátalján pedig meghaladja a négyötödöt.

4. táblázat. A 15–29 éves határon túli magyar fiatalok templomba járásának gyakorisága, százalékban

	Felvidék	Kárpátalja	Belső Erdély	Székelyföld	Vajdaság
hetente többször	3	11	7	3	1
minden héten egyszer	16	21	19	18	7
havonta kétszer-háromszor	8	16	18	16	6
havonta egyszer	6	6	12	11	6
évente néhányszor	26	30	30	38	46
évente egyszer	13	6	5	6	17
ritkábban, mint évente	11	7	7	6	10
soha	17	3	2	2	7
összesen	100	100	100	100	100

A templomba járás gyakorisága alapján egy kisebb aktív egyházasan vallásos csoportot, egy ennél nagyobb nem rendszeresen templomba járó réteget, és egy igen szűk soha templomba nem járó népességet választhatunk szét. A leginkább vallásosnak mutató Kárpátalján a fiatalok kb. egyötöde jár hetente templomba, a Vajdaságban ez az arány hét százalék. Felvidék kivételével mindenütt egytized alatti azok aránya, akik soha nem mennek misére, istentiszteletre.

Szlovákiában a megkérdezettek kétharmadát római katolikusnak, 18 százalékát reformátusnak keresztelték meg, több mint egytizedüket születésükkor nem keresztelték meg. Vajdaságban a válaszadók többségét születésükkor római katolikus felekezetüként keresztelték meg (88 százalék), 3 százalék a reformátusok aránya, és a válaszadók mintegy 8 százalékát nem keresztelték meg. A kárpátaljai fiatalokat születésükkor több mint kétharmados arányban reformátusnak keresztelték, 19 százalékos a római katolikusok aránya, míg a meg nem kereszteltek aránya 1 százalék.

A székelyföldi megkérdezettek 54 százalékát katolikusnak, 36 százalékát reformátusnak, 9 százalékát pedig unitáriusnak keresztelték meg, ugyanakkor elenyésző a nem megkereszteltek aránya.

Belső Erdélyben a megkérdezettek 57 százaléka református, egyharmaduk katolikus vallásúként lett megkeresztelve. Ebben a régióban gyakorlatilag nem található olyan fiatal, akit születésükor ne jegyeztek volna be valamilyen egyházi közösségbe.

Társadalmi közérzet

A társadalmi közérzetet vizsgáló elemzések összefoglalásaként elmondhatjuk, hogy az egyes régiókban tapasztalt válaszok a jövőt illetően egyfajta enyhén vagy visszafogottan optimista képet festenek. Különösen igaz ez a megállapítás az egyéni, személyes helyzetet vizsgálva.

A társadalmi közérzet befolyásolja, hogy a kérdezettek mennyire elégedettek az adott ország demokratikus berendezkedésével, a demokrácia működésével. Egy

5. táblázat. A jövőre gondolva mit tart a legvalószínűbbnek, a következő években hogyan alakul ...? – a javul válaszok százalékos megoszlása, teljes sokaságra vetített százalékos megoszlás

	Felvidék	Kárpátalja	Belső Erdély	Székelyföld	Vajdaság	Ifjúság2000 ©
ország gazdasági helyzete	25	43	31	27	56	30
az emberek életszínvonala	22	45	30	27	53	34
az ön személyes helyzete	42	60	57	46	63	41
a magyarok és a többségi nemzet egymáshoz való viszonya	26	42	30	25	29	–

1–10-ig terjedő skálán minden régióban a megkérdezettek négy-öt százaléka állította, hogy az adott országban nem tapasztal demokráciát. A skálaátlag – Vajdaságban 3,8; Kárpátalján 4,3; Szlovákiában 4,4; Belső Erdélyben 4,2; Székelyföldön 3,9 – egyik régióban sem érte el a skála közepét, így nem véletlen, hogy a demokrácia működésével való teljes elégedetlenség minden régióban 10 százalék körül mozgott.

A vizsgálat egyik meghatározó kérdése, hogy a fiatalok saját bevallásuk szerint mit tekintenek az ifjúság legégetőbb problémájának.

Az adatokból kitűnik, hogy a Kárpát-medencében élő fiatalok számára elsősorban az anyagi természetű gondok a legjelentősebbek, a legfontosabbak. Az összes régióban megjelenik a munkanélküliség, mint az egyik legfontosabb, négy régióban pedig, mint legfontosabb probléma, ezen túlmenően egyöntetű a pénztelenség második, harmadik helyen említése. A magyarországi vizsgálatához hasonló probléma-felvetések arra utalnak, hogy az egész régiót érintő gazdasági visszaesés, illetve gazdasági válság, a szilárdnak tételezett politikai berendezkedés szétesése komoly nyomot hagyott a fiatalok beállítódásában, és ez független az adott régió földrajzi elhelyezkedésétől. Összességében, feltételezhető, hogy itt egy általános közös szocializációs tapasztalatról beszélhetünk a Kárpát-medence fiataljainak körében.

A közös szocializációs hálót jelzi az is, hogy társadalmi, gazdasági fejlettségtől valamint az elmúlt évtizedben bekövetkezett változásoktól függetlenül a jelenlegi étellel való elégedettség mind az öt régióban egyaránt közepes mértékű (átlag 3–3,2, egy, 1-től 5-ig terjedő skálán). Egyértelműen elégedett az életével az összes régió fiataljainak 5–7 százaléka. Ezen általánosító állítás alól egyedül Kárpátalja képez kivételt, ahol 100 fiatalból 13 egyértelműen elégedettségét fejezte ki jelenlegi életével kapcsolatosan. Régiótól függetlenül igaz az a megállapítás is, hogy a válaszadók 48–49 százaléka helyezi magát a skála közepére, azaz majd minden megkérdezett elégedett és elégedetlen is élete alakulásával.

A fentebb érzékelt gondok, problémák lehetséges orvoslása az országok euroatlanti csatlakozása. Kijelenthető, hogy a Kárpát-medencei fiatalok teljes mellszélességgel állnak ki országuk európai uniós csatlakozása mellett. Mind az öt régióban az EU-integrációt támogatók aránya meghaladja a 85 százalékot.

6. táblázat. Mi az ifjúság legégetőbb, legsúlyosabb problémája? – a legfontosabbnak ítélt három probléma, sorrendben

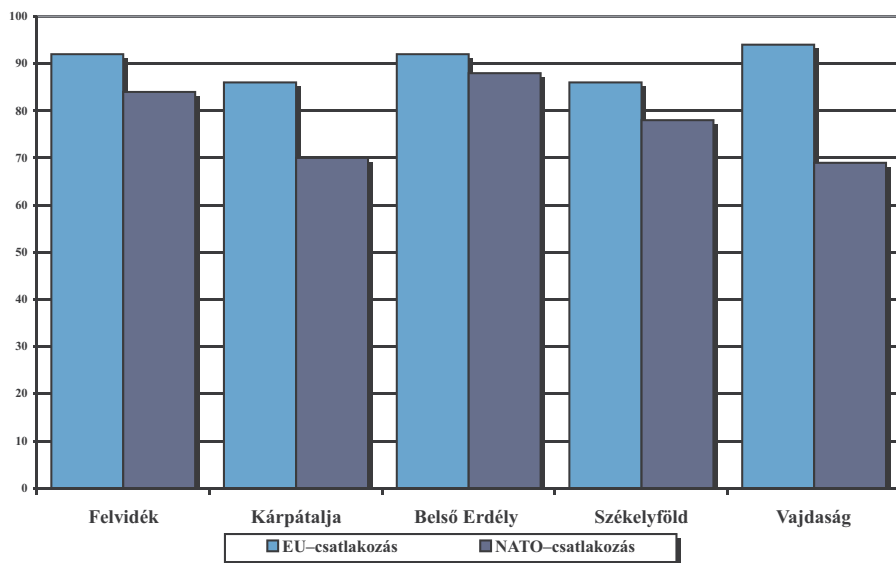
	Felvidék	Kárpátalja	Belső Erdély	Székelyföld	Vajdaság	Ifjúság2000 ©
munkanélküliség	38 (I.)	25 (I.)	26 (I.)*	34 (I.)	14 (III.)	42 (I.)**
kilátástalan jövő	–	19 (II.)	15 (II.)	11 (III.)	20 (I.)	–
pénztelenség	13 (II.)	13 (III.)	13 (III.)	19 (II.)	17 (II.)	13 (III.)
kábítószer- elterjedése	9 (III.)	–	–	–	–	–
lakáshelyzet megoldatlansága	–	–	–	–	–	18 (II.)

* zárójelben az adott probléma helyezési eredménye olvasható

** a magyarországi Ifjúság2000© vizsgálatban a kérdést ún. „nyitott kérdés” formájában tettük fel.

Ugyanakkor az Európai Unióhoz való csatlakozás legvalószínűbb dátumát tekintve a válaszok nem ennyire egyértelműek. A szlovákiai magyar fiatalok 84 százaléka úgy gondolja, hogy országa 2010-ig csatlakozhat az EU-hoz, legtöbbször egyébként éppen 2010-et jelölték meg, mint valószínű dátumot. A felvidéki magyar fiatalok mintegy hat százaléka szerint Szlovákia soha nem lesz tagja az Európai Uniónak. Vajdaságban is a legtöbb válasz a 2010-es dátumra érkezett, de összességében legvalószínűbb időpontként (átlagként) 2020-at jelölik meg a fiatalok.

17. ábra. Az euro-atlanti csatlakozás támogatottsága a régió magyar fiataljai körében, az igennel válaszolók százalékos megoszlása

Vajdaságban öt százalékot tesz ki azok aránya, akik szerint Jugoszlávia soha nem lesz tagja az EU-nak, további két százalékuk pedig gyakorlatilag értelmezhetetlen időpontot jelölt meg (pl. 2500).

A kárpátaljai fiatalok vélekedése szinten teljes egészében megegyezik a vajdasági magyar társaik elképzelésével, azzal a kitételrel, hogy minden régiót tekintve ebben a térségben vannak a legnagyobb arányban (14 százalék) azok, akik szerint Ukrajna soha nem lesz tagja az egységes Európának.

A Belső Erdélyben lakó magyar 15–29 évesek szerint országuk 2016-ban lesz szerves része az EU-nak. Székelyföldön a legtöbbet említett dátum – mint az összes többi régióban egyébként – 2010, Románia csatlakozásában nem bízik a kérdezettek hét százaléka.¹

¹ Megjegyzendő, hogy a felvétel időpontjában még nem volt ismert az az Eu-s álláspont, amely a csatlakozni kívánó 10 országot egyben kezeli.

Nemzeti identitás

A vizsgált öt régió fiataljai nemzeti önidentifikáció szempontjából két csoportra oszthatók. Minden régióban meghatározó jelentőségű az adott területhez tartozás, de a térségek mindegyikében a megkérdezettek legalább egyharmada egyszerűen magyarnak vallja önmagát. A magyarsághoz tartozás kritériuma minden régióban azonos elemekre épül: ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, ahhoz annak kell tartania magát, és beszélnie kell a magyar nyelvet.

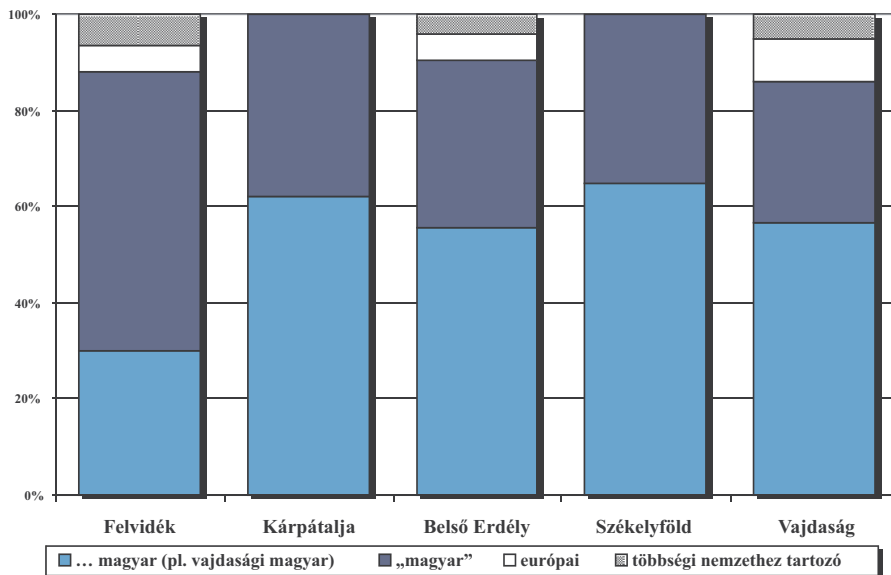
A 15–29 éves székelyföldi fiatalok közel háromötöde elsősorban romániai/székelyföldi magyarnak érzi magát, míg egyharmada magyarnak. A vizsgált székelyföldi korosztály 90 százaléka büszke arra a csoportra, amelyhez tartozónak érzi magát annak ellenére, hogy a többség számára ez nem egyértelműen előnyös. Ilyen módon elmondható, hogy a székelyföldi fiatalok magyarságtudata rendkívül erős.

Vajdaságban a 15–29 évesek véleménye szerint ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, a három legfontosabb dolog sorrendben, hogy magyarnak tartsa magát, magyar legyen az anyanyelve, és jól beszéljen magyarul. A Magyarországon való születés és a magyar állampolgárság nem feltétele a magyarsághoz tartozásnak.

Nagyon hasonló a másik, romániai régióban élő fiatalok identitás-felfogása. A belső erdélyi magyar fiatalok 53 százaléka romániai/erdélyi magyarnak vallotta magát, további egyharmaduk pedig egyszerűen „magyarnak”. A vizsgált belső erdélyi korosztály 90 százaléka büszke arra, hogy magyar, és magyarságtudatát meghatározó elemnek tekinti önidentitása szempontjából.

A belső erdélyi vizsgált korcsoport fiataljai számára a magyarsághoz tartozás „kritériumai” teljesen megegyeznek székelyföldi társaik elképzeléseivel.

**18. ábra. Leginkább úgy írnám le magam, mint...,
a válaszok százalékos megoszlása**

A kárpátaljai fiatalok közel hatvan százaléka vallja önmagát kárpátaljai magyarnak, míg egyszerűen „magyarnak” tíz megkérdezettből valamivel több mint három tekinti magát. A kárpátaljai közösség szerint az önbesorolás, a nyelvi közösség és a kultúra ismerete a legmeghatározóbb abban, hogy ki számít magyarnak, s sokkal kisebb a jelentősége ebben a politikai meggyőződésnek, a vallásnak. A legkevésbé az számít, hogy valaki Magyarországon született-e, vagy hogy rendelkezik-e magyar állampolgársággal. Általában büszkék saját csoportjukra, személyiségük meghatározó jegyének tekintik csoporthoz tartozásukat.

A felvidéki 15–29 évesek több mint fele leginkább magyarként, további közel háromtizedük szlovákiai magyarként definiálja magát. A felvidéki magyar ifjúság büszke saját identitására, saját önmeghatározása szempontjából alapvető fontosságúnak gondolja magyarságát. Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson az északi régió fiataljai szerint legfontosabb szempont, hogy annak tekintse magát, hogy magyar legyen az anyanyelve, és jól beszélje a nyelvet.

Záró gondolatok

A fentiekből jól kivehető, hogy a különböző régiókban más-más problémák, sajátosságok a meghatározók.

Ez az összegzés csupán kísérlet arra, hogy megmutassa, milyen folyamatok, párhuzamosságok következnek „közép-európaiságunkból”.

A témakörök, valamint az egyes térségekre jellemző folyamatok mélyebb értelmezésére a regionális elemzések során kerül sor.

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra. Magyarországi továbbtanulási szándék, a kérdésre válaszolók százalékos megoszlása	20
2. ábra. Számítógépet használók aránya, régióként, százalékban	22
3. ábra. Otthoni számítógéppel rendelkezők aránya, régióként, százalékban	23
4. ábra. Otthoni internet-hozzáférés aránya, régióként, százalékban	23
5. ábra. Vezetékes telefonnal való ellátottság aránya, régióként, százalékban	24
6. ábra. Mobiltelefonnal való ellátottság aránya, régióként, százalékban	25
7. ábra. Önálló lakással rendelkezők aránya, régióként, százalékban	26
8. ábra. Házasságban élők aránya, régióként, százalékban	26
9. ábra. Saját gyermekkel élők aránya, régióként, százalékban	27
10. ábra. Termőfölddel rendelkezők aránya, régióként, százalékban	28
11. ábra. Családi vállalkozások aránya, régióként, százalékban	29
12. ábra. Személygépkocsival rendelkezők aránya, régióként, százalékban	29
13. ábra. Sportolási szokások az egyes régiókban a sportol válaszok százalékos megoszlása	31
14. ábra. Megfelel-e az Ön eszményének szülei élete? régióként, százalékban	35
15. ábra. Teljesen megfelel-e az Ön eszményének szülei élete? régióként, százalékban	36
16. ábra. Vallásosság aránya az egyes régiókban, százalékban	38
17. ábra. Az euro-atlanti csatlakozás támogatottsága a régió magyar fiataljai körében, az igennel válaszolók százalékos megoszlása.	41
18. ábra. Leginkább úgy írnám le magam, mint..., a válaszok százalékos megoszlása	42
1. táblázat. A 15–29 éves korosztály legmagasabb befejezett iskolai végzettsége, százalékban.	19
2. táblázat. Az egyes régiókban jellemző dohányzási, alkohol- és drogfogyasztási szokások aránya	33
3. táblázat. Mennyire fontos az Ön számára (régióként a négy legfontosabb érték)...? 0–10-ig terjedő skála értékei.	37
4. táblázat. A 15–29 éves határon túli magyar fiatalok templomba járásának gyakorisága, százalékban	38
5. táblázat. A jövőre gondolva mit tart a legvalószínűbbnek, a következő években hogyan alakul ...? – a javul válaszok százalékos megoszlása, teljes sokaságra vetített százalékos megoszlás	39
6. táblázat. Mi az ifjúság legégetőbb, legsúlyosabb problémája? – a legfontosabbnak ítélt három probléma, sorrendben.	40